

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra antropologie a zdravotní vědy

Bakalářská práce

Vanessa Slavíková

Společenské vědy a výchova ke zdraví se zaměřením na vzdělávání

VÝCHOVA K REPRODUKČNÍMU ZDRAVÍ V ČR A ZAHRANIČÍ

Olomouc 2020

Vedoucí práce: Mgr. Věra Vránová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila pouze uvedenou literaturu a zdroje.

V Olomouci dne:

.....

Vanessa Slavíková

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Věře Vránové, Ph.D., za odborné vedení bakalářské práce, poskytování podkladů a cenných rad k práci, také za vstřícnost a pomoc při vypracovávání této práce.

Obsah

ÚVOD.....	6
1. CÍLE PRÁCE	7
2. TEORETICKÉ POZNATKY	8
2.1 Zdraví – definice zdraví.....	8
2.1.1 Determinanty zdraví	8
2.2 Reprodukční zdraví.....	8
2.2.1 Sexuální zdraví	9
2.2.2 Sexualita	9
2.2.3 Pohlaví.....	9
3. Výchova k reprodukčnímu zdraví	10
3.1 Základní modely výchovy k reprodukčnímu zdraví na školách.....	11
3.2 Tři roviny výchovy k reprodukčnímu zdraví	12
3.3 Cíle výchovy k reprodukčnímu zdraví.....	13
3.4 Zásady výchovy k reprodukčnímu zdraví podle doc. PhDr. Lenky Šulové, CSc. 13	
3.5 Výstupy výchovy k reprodukčnímu zdraví podle Regionální kanceláře WHO pro Evropu a BZgA, Standardy pro sexuální výchovu v Evropě	14
3.6 Význam výchovy k reprodukčnímu zdraví na školách.....	15
3.7 Výchova k reprodukčnímu zdraví v ČR v historickém kontextu	15
3.8 Výchova k reprodukčnímu zdraví (sexuální výchova) na školách v historickém kontextu	18
3.8.1 Vývoj výchovy k reprodukčnímu zdraví na školách v Evropě	19
3.8.2 Vybraná pojetí výchovy k reprodukčnímu zdraví v zahraničí	21
3.9 Výchova k reprodukčnímu zdraví jako víceoborový předmět.....	23
4. Výchova k reprodukčnímu zdraví v České republice.....	25
4.1 Legislativa.....	25
4.2 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV)	26
4.3 Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví v RVP ZV.....	27
4.3.1 První stupeň základního vzdělávání	27
4.3.2 Druhý stupeň základního vzdělávání.....	29
4.3.3 Osobní zkušenost s výukou sexuální výchovy na základní škole	30
5. Výchova k reprodukčnímu zdraví na Slovensku.....	32
5.1 Legislativa.....	32
5.2 Štátny vzdelávací program (ŠVP).....	32

5.3	Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví ve Štátnom vzdelávacím programu pro základní vzdělávání	34
5.3.1	První stupeň základního vzdělávání	34
5.3.2	Druhý stupeň základního vzdělávání.....	35
6.	Výchova k reprodukčnímu zdraví ve Velké Británii.....	36
6.1	Legislativa.....	36
6.2	National curriculum (Národní vzdělávací program).....	36
6.3	Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví v Národním kurikulu (National curriculum)	38
6.3.1	Relationships and Sex Education – Secondary Education	39
7.	Výchova k reprodukčnímu zdraví v Rakousku	40
7.1	Legislativa.....	40
7.1.1	Institut BIFIE	41
7.2	Národní vzdělávací standardy (Bildungsstandards).....	41
7.3	Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví v Učebních osnovách (Lehrplan).....	42
7.3.1	Příručka sexuální výchovy ve škole pro všechny stupně	43
8.	Ukázka edukačního programu pro dospívající dívky	46
	ZÁVĚR.....	48
	SOUHRN.....	50
	SUMMARY	51
	REFERENČNÍ SEZNAM	52
	SEZNAM ZKRATEK	55
	SEZNAM OBRÁZKŮ	56
	ANOTACE.....	57

ÚVOD

Výchova k reprodukčnímu zdraví nebo také sexuální výchova je důležitou součástí výuky na školách a také se toto téma dotýká každého z nás ať už jsme v jakémkoliv věku. Je potřeba věnovat značnou pozornost tomuto předmětu, jelikož připravuje žáky a studenty do budoucího života.

Důležitou roli zde hrají rodiče, jež by měli své děti dostatečně o problematice sexuality poučit. Avšak realita je většinou jiná. Rodiče se stydí s dětmi o tom mluvit nebo jim to dokonce přijde trapné a veškerou práci nechají na škole, aby je o tom dostatečně poučila. Existují však také rodiče, kterým sexuální výchova nepřijde jako učivo na školách vhodná. Mají strach, že to v dětech vyvolá předčasný zájem o sex, nebo se domnívají, že na některá témata z této oblasti nejsou ještě dost vyspělé a mohlo by jim to uškodit. Podle sexuologů je však potřeba děti seznámit se sexuální výchovou co nejdříve. Učivo je v jednotlivých ročnících přizpůsobeno věku dětí a je vytvářeno ve spolupráci s odborníky, proto není na místě mít obavy, že by dětem mohlo nějak uškodit.

Téma, kterým se budeme zabývat, je velmi obsáhlé a zajímavé. Vzhledem k naší profilaci v rámci studia na pedagogické fakultě, pokládáme za důležité prohloubit znalosti, jež lze aplikovat při praktické výuce na školách.

Téma jsem si vybrala hlavně z toho důvodu, že v rámci Výchovy ke zdraví, která je jedním z oborů, který na pedagogické fakultě studuji budu výchovu k reprodukčnímu zdraví v budoucnu vyučovat a ráda bych se dozvěděla o tomto tématu mnohem více a rozšířila si vědomosti, které pak budu moci aplikovat do své výuky.

Bakalářská práce se nezaměřuje pouze na sexuální výchovu a její ukotvení v našich kurikulárních dokumentech, ale také jak probíhá její výuka i v jiných zemích. Uvedeme témata v rámci sexuální výchovy v jednotlivých zemích, dále rozsah problematiky nebo také od jaké věkové kategorie se sexuální výchova na zahraničních školách vyučuje. Dále bude vypracována kapitola o samotné historii této výchovy a jakým způsobem se do kurikulárních dokumentů dostala.

Cílem v této přehledové studii je zanalyzovat a porovnat jednotlivé kurikulární dokumenty a vytvořit souhrn poznatků na základě kterých zjistíme, jak velké rozdíly jsou mezi výukou výchovy k sexuálně reprodukčnímu zdraví u nás tedy v České republice a v jiných zemích a zda jsou české kurikulární dokumenty dostatečně obsáhlé pro naše školy.

1. CÍLE PRÁCE

Hlavním cílem bakalářské práce je analýza kurikulárních dokumentů ve vzdělávacích systémech v České republice, Slovensku, Velké Británii a Rakousku a poskytnutí teoretických poznatků o začlenění výchovy k reprodukčnímu zdraví do školního kurikula v jednotlivých zemích.

Dílčí cíle práce:

- Rešerše zdrojů zabývajících se integrací učiva výchovy k reprodukčnímu zdraví ve školních kurikulárních dokumentech ve vybraných zemích.
- Vyhodnotit adekvátnost a efektivitu jednotlivých kurikulárních dokumentů.
- U jednotlivých zemí zjistit, od kterého ročníku je výchova k reprodukčnímu zdraví povinná.
- Určit do kterých předmětů je výchova k reprodukčnímu zdraví integrována, nebo zda se vyučuje jako samostatný předmět.
- Podat informace o historii a vývoji sexuální výchovy nejen v České republice.

2. TEORETICKÉ POZNATKY

2.1 Zdraví – definice zdraví

Obecně je zdraví podle Světové zdravotnické organizace (WHO) definováno jako stav úplné psychické, fyzické a sociální vyrovnanosti, nikoliv pouze nepřítomnost nemoci či vady.

V programu Světové zdravotnické organizace Zdraví pro všechny do roku 2000 byla definice zdraví doplněna a upravena. Její doplnění zní zdraví jako potenciál vést společensky a ekonomicky tvořivý život. (Khshk.cz)

2.1.1 Determinanty zdraví

Jde o komplex jevů a okolností které stanovují, případně výrazně působí na zdraví. Obsahuje širokou řadu společenskovedních činitelů i vliv životního prostředí. Uvádějí se 4 základní determinanty zdraví.

Genetika (vrozené vady, předpoklad vzniku nemoci a další), **způsob života** (stres, nadužívání alkoholu nebo drog, tělesná aktivita, typ práce atd.), **životní prostředí** (ovzduší, klima, doprava, hluk, kvalita vody a jiné), **úroveň zdravotnictví a zdravotnických služeb** (přístupnost zdravotní péče, vybavení zdravotnických zařízení, zdravotní systém).

Každý z těchto determinantů ovlivňuje z menší či větší části naše zdraví. Genetika ovlivňuje zdraví asi z 10-15 %, způsob života dokonce z 50 %, životní prostředí 15-20 % a zdravotní péče také z 10-15 %. (Lekarske.slovníky.cz), (Khshk.cz)

2.2 Reprodukční zdraví

Reprodukční zdraví je charakterizováno jako zdraví, které souvisí s reprodukcí lidí. Dále je reprodukce definována jako způsobilost u muže oplodnit a u ženy počít a porodit dítě. (Sikorová, 2012)

Definice reprodukčního zdraví podle WHO byla přijata roku 1994 v Káhiře na konferenci OSN v rámci definice zdraví. Významný byl předpoklad, že se bude ctít základní lidské právo, a to nezávislé usměrňování plodnosti jednotlivců.

Dle WHO je reprodukční zdraví stav plné fyzické, psychické a sociální vyrovnanosti, nikoli pouze absence nemoci či vady, ve všech záležitostech týkajících se reprodukční soustavy, k jejímu významu a procesům. Toto zdraví pojímá i lidskou způsobilost

prožívat uspokojení, které poskytuje sexuální život, schopnost rozmnožovat se a rovněž svobodu zvolit si, jak často bude jedinec takto činit.

Na 22. května připadá mezinárodní den reprodukčního zdraví. (Vránová, 2010)

2.2.1 Sexuální zdraví

Pojmy, které se se sexuálním zdravím úzce souvisí a jsou jimi např. sexualita či pohlaví jsou v jednotlivých zemích, civilizacích a kulturách vykládány různě. Jestliže se přeloží do cizích jazyků, může se stát, že budou rozdílně chápány. Jakési vysvětlení způsobu, kterým jsou jednotlivé pojmy užívány, je tedy nezbytné. (Standardy pro sexuální výchovu v Evropě, kolektiv autorů, 2010)

S reprodukčním zdravím souvisí i pojem **sexuální zdraví**, který je potřeba si definovat. Je to spojení psychosociálních hledisek bytí, který doplňuje osobnost, zkvalitňuje vztah k ostatním a zlepšuje schopnost lásky. K tomu patří i pozitivní prožívání sexuálních zážitků bez donucování či násilí. K udržení sexuálního zdraví musí být dodržována a hájena sexuální práva každého jednotlivce. (Sikorová, 2011)

2.2.2 Sexualita

Sexualitou je chápán komplex znaků a jevů plynoucí z odlišnosti pohlaví. Jde o vyjádření lidského jednání a smýšlení, které je důsledkem fyzických a duševních odlišností mezi pohlavími a začleňuje rozdílnosti rozmnožovací, hormonální, anatomické a také odlišné společenské pozice. **Sexualitu** je možno rovněž pojmenovat jako fyziologické ukojení nebo duševní rozkoš, jenž je spjata se sexuálními činnostmi sbližování a vzrušení. (Hartl a Hartlová, 2009)

2.2.3 Pohlaví

Pohlaví se shoduje s charakteristickými biologickými znaky, které vymezují jednotlivce obecně jako ženu nebo jako muže, přestože v anglickém jazyce slovo *sex*, které v českém jazyce znamená slovo **pohlaví**, se tento výraz mnohdy vykládá jako sexuální aktivita. (Standardy pro sexuální výchovu v Evropě, kolektiv autorů, 2010)

3. Výchova k reprodukčnímu zdraví

Výchova k reprodukčnímu zdraví, někdy také pod názvem **sexuální výchova**, je vyučována v rámci předmětu **výchova ke zdraví**. Výuka reprodukčního zdraví je nyní součástí většiny škol ve vyspělých zemích.

Pokud jde o moderní sexuální pedagogiku, upřednostňuje se v tomto případě informovat děti už na prvním stupni základní školy o tělesné odlišnosti muže a ženy, o otěhotnění, graviditě a porodu. Poté by mělo co nejdříve přijít poučení o ochraně neboli antikoncepci. Vyskytuje se mnoho názorů, že začínat s touto výukou už na začátku mladšího školního věku není pro vývoj dítěte vhodné. Příčinou může být vzbuzení zájmu dítěte v oblasti sexuality. Je to dáno i tím, že si rodiče přejí, aby jejich děti zůstaly co nejdéle dětmi. Tento názor však není zcela podporován, neboť je vědecky dokázáno, že děti a mládež, která je poučena začíná se sexuálním životem později, lépe se vyznají v nebezpečnosti sexuálních kontaktů a také se u nich objevuje méně nechtěných otěhotnění a předčasně uzavřených sňatků.

Důležitým prvkem sexuální výchovy je intimní hygiena dívek v období menstruace. Pokud není dívka dostatečně informována o menstruaci, může tak při prvním krvácení dojít k šoku a strachu, co se s ní děje. V rámci této hygieny by měl být jedinec velmi podrobně seznámen i s pohlavními orgány jak svými, tak i opačného pohlaví.

Dětem se musí podat i základní informace, týkající se určitých rizik, která jsou spojena se sexualitou. Mezi hlavní rizika patří nechtěné těhotenství a sexuálně přenosná onemocnění. Je podstatné, aby v rámci sexuální výchovy bylo dítě informováno o antikoncepci ještě před začátkem sexuálního života, především pohlavního styku. Jako nejvhodnější antikoncepční pomůcka pro mládež je vhodné doporučit kondom neboli prezervativ, a to z toho důvodu, že zabraňuje nejen nechtěnému těhotenství, ale také snižuje riziko přenosu pohlavních nemocí. Samozřejmostí je i zdůrazňovat uchování monogamních styků, čímž se snižuje riziko přenosu pohlavních chorob.

Specifickou problematikou je v sexuální výchově otázka předmanželského sexu. Pokud jde o tento problém, tak zde můžeme vidět velký posun v přístupu společnosti a ve všeobecně akceptovaných mravních normách. V generaci našich rodičů, tedy především prarodičů, byl jakýkoliv projev předmanželské sexuality odsuzován a odmítán. V naší generaci se považuje předmanželský pohlavní styk za jakýsi standard, jenž je nyní tolerován i generací našich prarodičů.

Nejpříhodnějším prostorem pro sexuální výchovu je beze sporu fungující rodina. Avšak je známo, že většina rodičů není přichystána informovat o sexuální výchově své děti, nebo nejsou ochotni je o tom vůbec poučit. V takovém případě by měla jako zprostředkovatel posloužit škola.

Ze Švédska pochází nejstarší komplexní systém sexuální výchovy. Jejich systém sexuální výchovy byl zařazen na základních školách již v roce 1942. Ve Švédsku byla také vytvořena *Švédská asociace pro sexuální výchovu (RFSU)*. Jejich nejvýznamnější myšlenkové pilíře lze shrnout do tří základních bodů:

1. *princip svobodných a věcných údajů o antikoncepci,*
2. *nárok na umělé přerušování těhotenství za stanovených podmínek,*
3. *neskrývaná sexuální výchova na školách.* (Vránová, 2010)

3.1 Základní modely výchovy k reprodukčnímu zdraví na školách

Pokud mluvíme o sexuální výchově, uvádějí se tyto tři základní hodnotové orientace.

- **Křesťanská sexuální výchova** je odvozená z obsahu papežského dokumentu *Humanae vitae*, který pochází z roku 1968. Tento model výchovy je zaměřen na budování zodpovědných přístupů, které jsou vytvořeny na základně sexuální abstinence před uzavřením manželství, za důležitý je také pokládán oboustranný respekt partnerů, panenství a těhotenství. Nepřijímán je potrat a užívání odlišných způsobů antikoncepce, než je antikoncepce přirozená.
- **Humanistická sexuální výchova** zdůrazňuje používání vlastního myšlení, jestliže člověk rozhoduje sám o sobě. Důraz je kladen na respekt ke svému životu a úctu ke všemu co je živé. O pravidlech můžeme debatovat, jelikož nejsou konstantní a můžeme je pozměňovat, posuzovat. Dospívající může vytvářet svá vlastní přesvědčení, která však musí umět uhájit.
- **Pragmatická sexuální výchova** akcentuje na pozitivní poznávání sexuality a zmenšování nebezpečí, které je s ní spojeno. Vychází z domněnky, že všichni lidé žijí sexuální život a sexualita je pro ně podstatnou součástí života. Pragmatika sexuální výchovy usiluje o přiblížení a usnadnění lidského života prostřednictvím poskytnutí dostatečného množství informací, týkající se této problematiky.

Informace, jež jsou poskytovány mají vést k bezpečnému a nekomplikovanému milostnému životu. (Šulová, 2011)

G. Bianchi prezentuje své dělení modelů sexuální výchovy. Sexuální výchovu člení na čtyři okruhy, kterými jsou **křesťanské**, **vědecko-medicínské** a **liberální**, které je spjata s obdobím volnosti. Hovoříme-li o sexu, zavedení antikoncepce a s emancipováním žen, tehdy se téma sexuality stává otevřeným tématem. Čtvrté pojetí je **ekologické**, kdy se do čela sexuality umisťuje její společensky kulturní souvislost. Zde se objevuje ústřední pojetí, a to **sexuální identita**, ale také naléhavá hrozba AIDS. (Šulová, 2011)

3.2 Tři roviny výchovy k reprodukčnímu zdraví

Pojetí výchovy k reprodukčnímu zdraví obsahuje okruh **biomedicínský** a **psychosociální**. Výchova k reprodukčnímu zdraví se odehrává ve třech rovinách. Jsou jimi **rovina citového vztahu**, **rovina vzoru** a **rovina vědomostí**.

Rovina citového vztahu je rovinou základní. Formuluje se od narození dítěte v souvislosti vztahů k matce, k jiným příslušníkům rodiny, k jiným lidem, které vytvářejí rodinné seskupení, ke kamarádům a jiným lidem. Tyto vztahy jsou podstatou pro zformování systému všech nastávajících společenských vztahů jedince.

Rovina vzoru je také poskytována prostřednictvím rodiny. To, jaké jsou vztahy mezi rodiči, je pro děti prvotním příkladem vztahů mezi ženou a mužem. Rodiče spolu určitým způsobem komunikují. Projevují vzájemnou lásku, chovají se k sobě taktně. Svým chováním prezentují dítěti ženskou a mužskou pozici neboli **rolí**. V opačném případě se jedinec chová ke svému partnerovi špatně, je egoistický, myslí jen sám na sebe, chová se k němu agresivně a pak i ke svému dítěti. V takovém případě je pro dítě nežádoucím vzorem. Vzorem se stává i to, jakým stylem hovoří rodiče o svých blízkých a příbuzných, jak je posuzují či kritizují a jaký vztah mají k druhým lidem.

Rovina vědomostí je třetí rovinou, na jejímž vzniku má podíl jak škola, tak i rodina. V tomto případě mají rodiče výsadní povinnost a oprávnění předávat hodnoty svým potomkům. Škola zabezpečuje uspořádanost tohoto vzdělávání. Dítě by postupně mělo obdržet informace společně s utvářením emocionální vazeb, etických hodnot a mravních postojů a brát zřetel také na vývojovou potřebu. (Vránová, 2010)

3.3 Cíle výchovy k reprodukčnímu zdraví

Zásady výchovy k reprodukčnímu zdraví vypracovala Světová zdravotnická organizace (WHO) ve své knize, která byla určena k prevenci sexuálně přenosných nemocí a HIV/AIDS roku 1992.

Cíle této výchovy vycházejí z vymezení pojmu sexuální zdraví podle Světové zdravotnické organizace (WHO). Jsou jimi:

- Ovládnutí se v pohlavní oblasti – má platnost jak pro dívky, tak i pro chlapce.
- Připravit se na život v páru, a to představuje prohloubení empatie pro životního partnera; vývoj vztahu je usměrňován předčasným pohlavním stykem a obměňováním partnerů.
- Smýšlení, že pohlavní styk je příhodné posunout do té doby, až bude mladý jedinec způsobilý monogamního vztahu, tedy zachování stálého vztahu k jednomu partnerovi.
- Vrýt do paměti informace o tom, co je rizikové sexuální jednání a pro ty, kteří si tento způsob života zvolili předat informaci o tom, jak mají rizika s tím spojená snižovat.
- Poukázat na to, že žena a zejména dívka je sexuálním životem a jeho dopadem ve větší míře ohrožena než její opačné pohlaví; proto by se u chlapců a mužů měla rozvíjet taktnost vůči ženám a také potřeba ji v každém případě ochraňovat, a to především v době, kdy je těhotná nebo se již stará o své dítě.
- Do jejich budoucího obrazu života začlenit představu, že v dospělém věku dojde k tomu, že se stanou rodiči.
- Poukázat na to, že atraktivita jedince se nezakládá na tom, jak daný člověk vypadá, protože každý z nás má odlišný názor a představu o dokonalé postavě a vzhledu, a i přesto nalézají šťastné partnerství. (Vránová, 2010)

3.4 Zásady výchovy k reprodukčnímu zdraví podle doc. PhDr. Lenky Šulové, CSc.

Realizace výuky a způsob jakým se s žáky pracuje, by měl být realizován na základně respektu k určitým pravidlům:

- Je třeba aby si studenti vzájemně důvěřovali a aby tato důvěra byla i mezi studenty a jejich vyučujícími. Žáci se nebudou bát doptávat na různé otázky a nebudou mít strach, že se jim spolužáci budou posmívat.
- Obsah výuky musí ctít úroveň vyzrálosti uvažování a vzdělanosti žáků a znalosti jim předávat v patřičném rozsahu a vhodnou formou. Pedagogové musí určitá témata začlenit do výuky s ohledem na věk žáků.
- Látka probíraná v hodinách musí být pro žáky poutavá, aby projevili snahu aktivně se na výuce podílet.
- Výuka se musí zabývat řešením problémů a otázek, jež si žáci sami kladou vzhledem k jejich věku. U dětí se projevuje zaujetí o sexualitu již ve 3 až 6 letech, tudíž je příhodné odpovídat na jejich dotazy už v tomto období upřímně.
- Ve výuce by se měla uplatňovat interakční metoda, která obsahuje také debaty, kolektivní aktivity a je kreativní. Velice efektivní je používání ilustrativních pomůcek. (Šulová, 2011)

3.5 Výstupy výchovy k reprodukčnímu zdraví podle Regionální kanceláře WHO pro Evropu a BZgA, Standardy pro sexuální výchovu v Evropě

Výchova k reprodukčnímu zdraví se snaží v rámci Standardů pro sexuální výchovu o tyto výstupy:

- Ctít sexuální různorodost a pohlavní rozdílnost a uvědomovat si pohlavní identitu a genderové pozice.
- Chovat se odpovědně k sobě a ke svému příteli.
- Být si vědom svého těla a znát jeho vyvíjení a fungování, především brát zřetel na sexualitu.
- Mít způsobilost se vyvíjet jako sexuální tvor, a to značí naučit se projevovat své potřeby, zažívat sexualitu přívětivým způsobem.
- Vědět o možnosti využití poradenských a zdravotnických služeb, především při výskytu problémů a dotazů, které souvisí se sexualitou.
- Získat náležité informace o tělesných, poznávacích, společenských, citových a kulturních hledisek sexuality, o prevenci sexuálně přenosných nemocí a HIV, o antikoncepci a sexuálním násilí. (Standardy pro sexuální výchovu v Evropě, kolektiv autorů, 2010)

3.6 Význam výchovy k reprodukčnímu zdraví na školách

Tuto výchova je možno chápat jako předcházení obsáhlé sociální patologie, jenž se objevuje mnohem více v době puberty (dospívání), než v ostatních věkových obdobích, kdy současně dochází k usilovnému hledání způsobu života ve sféře sexuality. Jestliže společnost důkladněji připraví dospívající na oblast, která souvisí se sexualitou, můžeme předpokládat, že se projevy patologického chování (např. nadměrné užívání alkoholu či drog, vandalismus, agresivní chování, promiskuitní chování nebo sebepoškozování) budou v tomto období vyskytovat v menší míře a tím budou naši společnost míň zatěžovat.

Pokud jde o výchovu k reprodukčnímu zdraví na školách, tak ta umožňuje institucionální, nepřetržitý a odborný vliv na každé dítě a dospívajícího jedince. Někteří se tyto informace dovídají opakovaně, někteří tyto poznatky slyší poprvé. Tento vliv je možno pozorovat jako výchovu pro skutečný život.

Jestliže je výchova k reprodukčnímu zdraví uskutečňována ve vzdělávacích zařízeních v odborné rovině a je koncipována na základě nejnovějších vědeckých poznatků, pomáhá nahlížet na sexualitu v rozsáhlých souvislostech. (Weiss, 2010)

3.7 Výchova k reprodukčnímu zdraví v ČR v historickém kontextu

Česká republika se nepochybně řadí mezi novátory v osvětě orientované na **výchovu k reprodukčnímu zdraví** neboli sexuální výchovu, výchovu k manželství a rodičovství a na výchovu k přirozeným partnerským vztahům. Už roku 1917 předložila Spolková rada Pedagogického muzea Komenského v Praze *Prohlášení C.K. Státnímu školnímu výboru pro království české O pohlavní výchově mládeže*, ve kterém se dožaduje o zapojení pohlavní výchovy do výuky na školách.

O pohlavní výchově dětí mluvil roku 1923 navíc i prezident Tomáš Garrigue Masaryk, a to ve svém díle *Mravní názory* a vyjadřuje se proti nesmyslnému zapovídání těchto témat.

Sigmund Freud měl spolu se svými studenty velký vliv na celospolečenské chápání lidské sexuality a její místo ve společnosti zejména ve Střední Evropě.

V Praze bylo roku 1921 zřízeno první vysokoškolské sexuologické pracoviště na světě, které neslo název *Ústav pro studium pohlavnosti*. Tento ústav stále funguje (nyní se však

jmenuje *Sexuologický ústav*), jen s výjimkou nedobrovolné pauzy v období 2. světové války.

Profesor Zdeněk Záhoř prosazoval ve 20. letech 20. století publikaci *Vychování pro manželství*, která měla být zařazena do obsahu učiva v anatomii, zoologii, biologii a zdravotní osvětě.

V Praze byla roku 1934 vydána kniha Miloslava Skořepy pod názvem *Pohlavní výchova naší mládeže*. Obsahem této knihy byla především doporučení pro výchovu k prospěšnému a běžnému sexuálnímu životu. Podle autora by měla pohlavní výchova splňovat tři úlohy:

1. *usměrňovat pohlavní pud*, aby se příliš dynamicky nevyvíjel a aby se zachovala u dítěte pohlavní čistota až do získání kompletní pohlavní dospělosti
2. *předat informace o pohlavních věcech* tedy vysvětlit zrod člověka, úkony pohlavního dozrávání, objasnit zdroje pohlavních nemocí, informovat o potenciálních zdravotních rizicích, které by mohly nastat v důsledku zneužívání nebo nadměrného užívání chůčce a také usměrňovat chůčč pomocí rozumu
3. *odstranit pohlavní poklesky*, jedná se hlavně o masturbaci a zalíbení v nemravnostech a nestoudnostech

Roku 1935 byl do vedení Ústavu pro studium pohlavnosti jmenován Josef Hynie, jenž zřídil českou sexuologickou školu, podílel se na edukaci velkého množství odborných osobností a měl velký vliv na společnost. Josef Hynie byl tvůrce několika odborných publikací. Během 2. světové války se veškeré progresivní úsilí ve sféře sexuální výchovy, zkoumání nebo osvěty úplně přerušilo. Jestliže se nějaká díla během této doby vyskytla, byla převážně mířena na mravní vzdělávání.

Zhruba od začátku 60. let byly vydávány knihy, které souvisely s partnerstvím či manželstvím, ale objevovaly se i témata související se sexualitou. Autoři těchto knih, kterými byli např. Jiří Raboch, Miroslav Plzák, Jiří Mellan, Vladimír Barták či manželé Ivo a Jaroslava Pondělíčkoví, byli převážně zaměstnanci Sexuologického ústavu, kolegové nebo studenti profesora Josefa Hynie, jež si byli vědomi toho, že při sexuální výchově by měla být věnována pozornost jednak biologickým a technickým informacím o sexualitě a také etickým a emocionálním pohledům na sexualitu a v neposlední řadě i problematice v partnerských vztazích. Stanislav Kratochvíl byl uznávaným

psychologem, který se orientoval na problematiku sexuální a manželské terapie a ovlivnil generaci psychologů přibližně od 60. let.

Prvotním poválečným předpisem v oblasti sexuální výchovy se stal roku 1962 *Věstník Ministerstva školství*, jenž zahrnoval instrukce o začátku výchovy k rodičovství. S návazností na toto bylo vydáváno množství vládních ustanovení a nařízení Ministerstva školství. V rámci Věstníku Ministerstva školství byly vydány v roce 1972 *Zásady výchovy k rodičovství na ZDŠ*, které vymezovaly náplň výchovy k manželství a rodičovství. Výuka byla členěna do tří úseků (etap) podle věku studentů:

1. **etapa (6-10 let)** – záměrem bylo zformovat představu o složení a úkolu rodiny, o vztazích mezi sourozenci; rozvíjet návyky v osobní hygieně a správné životosprávě; podat základní poznatky o lidském těle, o předcházení nemocí, o účinku škodlivých látek; předat vědomosti týkající se péče nově narozené dítě; poskytnout informace o cizích a perverzních osobách a upozorňovat na kontakt a nimi
2. **etapa (11-12 let)** – v této etapě bylo účelem informovat žáky o příčinách přeměn souvisejících se začátkem puberty; poskytnout základní údaje o individuálním vyvíjení člověka před a po narození; rozšířit poučení a dobré životosprávě (stravování, spánek, pohyb, negativní vliv alkoholu a kouření na člověka). Byl navržen způsob individuálních rozhovorů a k probírání „lékařských“ problémů nemělo docházet ve skupinách a ve výuce kde byli společně dívky i chlapci
3. **etapa (13-15 let)** – smyslem bylo rozšířit výchovu ve sféře mravouky a estetiky; poukázat na přirozené odlišnosti ve fyzickém, psychickém i sociálním dospívání mezi ženou a mužem; objasnit podstatu přátelství a lásky; vysvětlit významnost výběru správného životního partnera, zdůraznit citovou vazbu mezi partnery

Jak můžeme vidět, tyto zásady se vyhýbaly mnoha důležitým tématům. Vyplývá to také z šetření, které provedl V. Täuber roku 1986. Do šetření bylo zapojeno 831 desetiletých a čtrnáctiletých žáků a jen 40 % z nich odpovědělo správně na otázky týkající se oblasti sexuální výchovy.

Odborníci a zejména sexuologové v 80. letech poukazují důrazně na nezbytnost pravdivě a upřímně poučit žáky ve školních zařízeních o lidské sexualitě. Učební plány vytvořené v roce 1983 žádným způsobem neodpovídají na tlak a dál se vyučuje podle koncepce,

kteřá byla vytvořena roku 1972. Obrat v této době způsobuje zřizování velkého množství manželských a také předmanželských poraden, jež vznikaly ve všech okresních městech. Jejich činnost zaopatřují převážně psychologové kooperující se sexuology, učiteli, právníky a porodníky. Tato kooperace vyvolala v některých odvětvích úsilí přednášet ve školních zařizováních a témata výchovy k reprodukčnímu zdraví (sexuální výchovy) řešit všestranně a mezioborově.

Slovensko v této době zápolí s řešením obtížných problémů, ze sféry sexuální výchovy, které se vztahují jak k migraci obyvatel, tak k charakteristickému chování některých menšin, které žijí na území Slovenska. Také vznikají závažnější zdravotní rizika (pohlavně přenosné nemoci či HIV), které se vztahují zejména na ilegálně žijící obyvatele v oblasti Slovenska.

Na začátku 90. let se v České republice znovu projevilo významné úsilí řešit okolnosti ve sféře sexuální výchovy opravdu systémově. Přispěla k tomu nejenom celospolečenská situace, která přinesla množství politických reforem a pečlivější vydobývání lidských práv, ale také současné riziko AIDS a nezdravých (patologických) projevů jednání nejenom u dospívajícího obyvatelstva (nadměrné užívání alkoholu a drog, šikana, nárůst agresivního chování atd.). Zvýšená činnost se odrazila zčásti ve snaze zformovat pojetí sexuální výchovy určenou pro školy a také četnějšími odbornými debatami na stránkách časopisů, nebo při záměrných konferencích a seminářích (příkladem je konference v Pardubicích o sexuální výchově ve školách nebo pravidelné shromáždění sexuologů a psychoterapeutů v Uherském Hradišti). (Šulová, 2011)

3.8 Výchova k reprodukčnímu zdraví (sexuální výchova) na školách v historickém kontextu

Zapojení sexuální výchovy do výuky na školách v západní Evropě je úzce spjato s vývojem a rozsáhlou přístupností novodobých a spolehlivých způsobů antikoncepce zejména ve formě pilulek. Dále s uzákoněním potratů ve velké části států během 70. a 80. let 20. století. Tyto novinky otevřely naprosto nové eventuality pro rozlišení sexuality od reprodukce. Tato přeměna nastartovala kolem roku 1970 tzv. *sexuální revoluci* a při spojení dalších okolností došlo k procesu ženského zrovnoprávnění.

Význam a normy vztahující se k sexualitě se začaly měnit. Témata týkající se sexuality se stala neskrývanými pro veřejnou debatu. Tyto události podpořily vytvoření nové

životní etapy, která byla pojmenována *adolescence*, jde o etapu, která je mezi pubertou a dospělostí.

Během 80. let 20. století začala epidemie HIV, která přinesla velice závažná rizika. Tato rizika podnítila společnost, aby byla zintenzivněna prevence. I další okolnosti se podílely na tom, že se společnost ve větší míře zaměřila na sexualitu týkající se adolescentů.

Některá témata jako např. násilí či sexuální zneužívání byla běžně zapovídana, avšak tato témata se začala probírat veřejně, což způsobilo mravní pohoršení ale také usilování o preventivní akce.

Čerstvě se rodící myšlenky, především o podtržení důležitosti lidských práv, a to i těch sexuálních, dále role již uvedené životní etapy, kterou je *adolescence*, směřovaly ve společnosti k nutnosti rozšířit sexuální vzdělávání.

Je nutno podotknout, že se tyto změny odehrávaly v každé z evropských zemí, přestože některé státy se s tímto sžily dříve než ostatní. Sexuální výchova, která byla realizována především prostřednictvím škol, je zásadním prvkem tohoto procesu přizpůsobení.

Prvotní argumenty pro zapojení sexuální výchovy do škol se během let střídaly a odlišovaly mezi některými státy od prevence před nechtěným těhotenstvím až po sexuálně přenosné nemoci včetně HIV.

Aféry kolem sexuálního zneužívání poskytly sexuální výchově velkou podporu u veřejnosti a směřovaly k požadavku zapojit sexuální výchovu do výuky u mladších žáků.

Hlavní inspirací k tomu byl názor, že by se mělo mladým lidem pomáhat a dát jim možnost nakládat se svou sexualitou rozvážně a bezpečně.

V posledních letech panuje v celé Evropě mezi odborníky v oblasti sexuologie ucelený názor, kde je sexualita vymezena v daleko rozsáhlejších termínech a není orientována výlučně na tělesný akt soulože. (Standardy pro sexuální výchovu v Evropě, kolektiv autorů, 2010)

3.8.1 Vývoj výchovy k reprodukčnímu zdraví na školách v Evropě

Výchova k reprodukčnímu zdraví, dříve spíše používaný pojem sexuální výchova, se jako regulérní předmět, který je součástí učebních plánů, vyučuje na evropských školách více než padesát let, a to je mnohem déle než v jiných částech světa.

Švédsko se roku 1942 stalo první zemí, kde byla výuka sexuální výchovy oficiálně zařazena mezi povinné předměty, a to v každé škole.

Skutečnost byla ale taková, že začlenit předmět sexuální výchovy do učebních plánů zabralo několik let, jelikož zformování směrnic, příruček a ostatních vzdělávacích dokumentů, stejně jako školení pedagogů, trvalo dlouhou dobu.

Západoevropské země

Po Švédsku to byly i ostatní skandinávské země, které akceptovaly sexuální výchovu na školách, konkrétně to byly 70. a 80. léta 20. století. Přidávaly se i jiné státy například Německo, kde byla sexuální výchova zařazena do výuky roku 1968. O dva roky později, tedy roku 1970, se tak stalo i v Rakousku.

Menší výjimkou byly státy Švýcarsko a Nizozemsko, kde sice byl tento předmět zařazen do výuky v 70. letech, avšak kvůli značné míře suverenity škol či kantonů ve Švýcarsku (vyšší oblastní správní jednotka, která má určitou míru autonomie) se od počátku nestala povinným předmětem na školách. V Nizozemsku se povinnou nestala nikdy a ve Švýcarsku až o dvacet let později, a to v období, kdy propukla epidemie AIDS.

Dalšími státy, které zařadily sexuální výchovu do svých osnov byly na konci 20. století a na začátku 21. století Francie, Velká Británie, a i další západoevropské státy. Zanedlouho se k nim přidaly jihoevropské státy Španělsko a Portugalsko.

Ačkoliv je v Irsku náboženská opozice obvykle velice silná, tak i zde se sexuální výchova stala povinným předmětem jak na základních, tak i na středních školách, a to od roku 2003.

Především v některých jihoevropských zemích, které jsou členskými zeměmi Evropské unie, zatím nebyla tato sexuální výchova do výuky na školách zařazena.

Země východní a střední Evropy

Do škol v zemích východní a střední Evropy byla sexuální výchova zařazena až po pádu komunistického režimu. Dříve existovaly v některých zemích snahy o jakousi sexuální výchovu. Šlo ale převážně o přípravu mladých lidí na život v manželství a rodinu. Tato skutečnost však nepokrývala předpoklad, že se u takto nedospělých lidí časem vytvoří intenzivní zájem o sexuální vztahy, a především zájem vést sexuálně aktivní život ještě před uzavřením manželství.

V důsledku toho se sexuální výchova do škol ve východní a střední Evropě zařadila o dvacet až třicet let později na rozdíl od zemí západní Evropy. Jen některé země, a to především Estonsko a Česká republika zahájily vážné kroky k novodobému přístupu sexuální výchovy a nesoustředily se jen na výchovu k rodinnému životu.

V několika státech ve východní a střední Evropě se vývoj tohoto předmětu v nedávné době zbrzdil, a to kvůli prohlubujícímu se ulpívání na prvotních myšlenkových základech neboli *fundamentalismu*. Jedná se o fundamentalismus jak kulturní, politický tak i duchovní v různorodých oblastech veřejného života. (Standards pro sexuální výchovu v Evropě, kolektiv autorů, 2010)

3.8.2 Vybraná pojetí výchovy k reprodukčnímu zdraví v zahraničí

Tato kapitola přináší krátké shrnutí o situaci v jednotlivých státech z oblasti výchovy k reprodukčnímu zdraví (sexuální výchovy).

V *Belgii* se výuka sexuální výchova realizuje ve většinovém počtu škol ve vyšších ročnících, ve spolcích pro mládež, popřípadě při různorodých aktivitách pro mladé lidi. Výuka tohoto předmětu není povinná, a tudíž není ani začleněna do školních osnov. Určité poznatky se vyučují v hodinách mravouky neboli etiky či v hodinách biologie.

Norsko a Dánsko jsou země, kde se sexuální výchova stala povinnou a je i součástí jejich školních osnov. Sexuální výchova se učí i na mateřských školách. Vedle učitelů učí tento předmět rovněž také doktoři, zdravotní sestry či externí zaměstnanci. Vybraná témata se vyučují samostatně pro dívky a pro chlapce.

Ve *Finsku* se tato výchova zařadila do všech typů škol začínající od mateřské školy. Sexuální výchova se vyučuje v několika povinných předmětech, jelikož se neučí jako samostatný předmět.

V *Irsku* je podle vlády sexuální výchova otázka rodiny. Avšak jestliže se některá škola rozhodne zapojit tento předmět do výuky, právní normy jim v tom nezabraňují.

V *Itálii* školy, které si zvolily učit tento předmět, si musejí vyžádat souhlas od rodičů žáků.

Ve *Francii* je výuka sexuální výchovy na základní škole organizována tak, že se přednášek smějí účastnit jen studenti, kteří donesou písemné svolení od svých rodičů. Střední školy už souhlas nevyžadují. Tento předmět zpravidla učí mimoškolní odborníci a také jsou zřizována specializovaná střediska, která odborně zabezpečují výuku jednotlivým školám.

V *Japonsku* se tento předmět nevyučuje ani jako samostatný ani v rámci jiného předmětu. Sexuální výchova tedy na japonských školách neexistuje. Výklad z této sféry se doposud odehrává na základě vynucovaných rodinných patriarchálních zvyků. Avšak je naprosto volně dostupné velké množství literatury a dokumentů z oblasti sexuální výchovy, nicméně ve značně odlišné úrovni.

V *Maďarsku* se vyučuje předmět s názvem příprava na rodinný život, do kterého je včleněna i sexuální výchova a vyučuje se na základních i středních školách. Předmět se učí i v hodinách biologie a pro kantory se organizují speciální kurzy. Externí odborníci se také velmi často podílejí na výuce.

Od roku 1994 je v *Německu* Rámcová koncepce výchovy k reprodukčnímu zdraví, která se věnuje současným úkolům. Sexuální výchova se přednáší na školách, a to v rámci biologie či literatury, ale také v různých spolcích pro mládež. Existují také centra, která se specializují na doškolení pedagogů i rodičů z oblasti sexuální výchovy. Rodiče disponují značnými pravomocemi, jež se vztahují k náplni výuky jejich dětí. Školy jsou tedy povinné jednat ve shodě s jejich požadavky.

V *Polsku* najdeme propracovaný systém přípravy pedagogů a přednášejících tohoto předmětu. Nicméně uplatnění této výchovy ve výukách na škole se pořád více střetává s nesouhlasem církve, tudíž mezi výchovným vlivem se vyskytují v zemi podstatné individuální odlišnosti.

V *Portugalsku* byl v roce 1984 vytvořen zákon o zařazení sexuální výchovy do výuky na školách. Tento zákon se však střetává se zásadním nesouhlasem církve, stejně jako je tomu v Polsku a realizace zákona je odlišná na některých školách nebo v různých regionech země.

V *Rakousku* se učí sexuální výchova na školách a je přednášena v několika předmětech. Avšak značný důraz je kladen na spolupráci mezi školou a rodiči.

Rusko je země, kde sexuální výchova není oblastí, která by byla doposud vládou jakkoliv podporována. Nejsou finance pro vytvoření systému a pro zhotovení výukových pomůcek z oblasti sexuální výchovy. Situace je velice rozdílná na jednotlivých školách, přestože výuka tohoto předmětu je z pohledu společnosti nezbytná.

Jak už bylo řečeno v předchozích kapitolách, ve *Švédsku* se sexuální výchova stala povinnou již v roce 1942 a platí to pro každou školu v zemi. Nyní se také řeší záležitosti, týkající se hodnotné přípravy pedagogů a přednášejících tohoto předmětu.

V *USA* se nedaří vybudovat ucelenou výuku sexuální výchovy na školách. Odlišují dva pojmy *sex education* (jen oddělené sexuální problémy) a pojem *sexuality education* (sexuální výchova v celkovém významu). Školy mnohdy doporučují zejména sexuální zdrženlivost, jako příhodný postoj k sexualitě. Umělé ukončení těhotenství neboli potrat je velice probíraným tématem a společnost jej přijímá velice rozporuplně. Roku 1988 nadešel částečný obrat k lepšímu ve spojitosti s plánem prevence HIV/AIDS. Můžeme říct, že doposud nebyl na školách vytvořen vypracovanější systém sexuální výchovy, jenž by byl proveden v praxi. (Šulová, 2011)

3.9 Výchova k reprodukčnímu zdraví jako víceborový předmět

Zda bude sexuální výchova vyučována jako samostatný předmět, nebo se vyučuje v rámci jiného předmětu se v jednotlivých státech Evropy liší. Ve většině případů je sexuální výchova začleněna do jiného předmětu. Nejlogičtější je spojitost s biologií, ale záleží na jednotlivých státech, typech škol a dalších faktorech.

Je řada dalších předmětů, ve kterých se sexuální výchova učí, jsou jimi např. výchova ke zdraví, tělesná výchova, občanská výchova, náboženství či filozofie.

Výběr předmětu, prostřednictvím kterého je sexuální výchova vyučována a to, jaké materiály mají učitelé pro tuto výuku výrazně ovlivňuje obsah výuky a užívané metody. Jestliže se sexuální výchova učí v předmětu biologie, zde bude převládat orientace výchovy na tělesnou a zdravotní stránku. Pokud se však bude sexuální výchova vyučovat v rámci humanitních věd jako je např. filozofie, obsah výuky se zaměří na společenské, interakční a etická hlediska.

Pro zaručení komplexního přístupu je příhodné dílčími odvětvími sexuální výchovy pověřit různé pedagogy. Sexuální výchova se tedy stane víceborovým předmětem.

Jiný a často užívaný přístup je dovést odborníky z mimoškolní oblasti, jde o tzv. externisty, kteří se věnují specifickým problémům. Jde např. o doktory, porodní asistentky či psychology, jenž jsou speciálně vyškoleni v oblasti sexuální výchovy. Pomoci od nevládních institucí, které pracují ve sféře sexuálního zdraví se užívá také často.

Ve státech jako je Estonsko či Švédsko děti získávají některé znalosti z oblasti sexuality ve střediscích zdraví pro mladé lidi. Domnívají se, že to přispívá k zájmu dětí tato střediska v budoucnosti vyhledat a pokud to bude zapotřebí, zažádají o odbornou péči.

V Evropě se v posledních letech snaží o zařazení sexuální výchovy mezi povinné předměty, kdy si rodiče nemohou vybrat, zda své děti uvolní z hodin sexuální výchovy, ani v případě nesouhlasu s obsahem těchto hodin. Ve skutečnosti rodiče (i rodiče z menšinových populací) mnohdy souhlasí s výukou sexuální výchovy, jelikož sami tuto úlohu nezvládají nebo se cítí trapně, když mají s dětmi otázky z oblasti sexuality řešit.

Je důležité poznamenat, že sexuální výchova bude sotva kdy zařazena mezi klasifikační předměty, nicméně některé složky této výchovy mohou být námětem pro zkoušení, neboť jsou některá témata součástí předmětů, které jsou povinné. Jedná se např. o biologii. Pro dosažení dostatečného zájmu je podstatné, aby se předmět sexuální výchovy stal klasifikovaným předmětem.

Při tvorbě osnov je přínosné kooperovat s rodiči nikoli jen proto, abychom zajistili potřebnou pomoc a podporu od rodičů, ale rovněž pro vytvoření ideálního poměru mezi formální úlohou školy a neformální úlohou rodičů. Minimálně v jednom evropském státu, kterým je Rakousko je tato kooperace navíc i oficiálně požadována. Avšak škola rozhodně není jediným zařízením nebo sdružením, která by mohla hrát významnou úlohu v této oblasti. Mnoho jiných institucí, jež jsou v úzkém spojení s dětmi a mladistvými, spolu s médii, se mohou podílet na realizaci sexuální výchovy (výchovy k reprodukčnímu zdraví).

Také úroveň decentralizace institucí a orgánů, které tvoří a zavádějí vzdělávací osnovy, spolu se sexuální výchovou, se velice odlišují. Z toho vyplývá, že se reálné uplatňování sexuální výchovy význačně odlišuje v jednotlivých státech. Pro srovnání Švédsko je země, kde jsou osnovy stanovovány centrálně. Naopak v Dánsku či Nizozemsku, což jsou kulturně porovnatelné státy, tato rozhodnutí uskutečňují místní úřady či jednotliví zástupci škol. (Standardy pro sexuální výchovu v Evropě, kolektiv autorů, 2010)

4. Výchova k reprodukčnímu zdraví v České republice

Jelikož je tématem bakalářské práce srovnání výchovy k reprodukčnímu zdraví u nás tedy v České republice a v jiných státech, je důležité si jako první definovat základní body vzdělávacího systému ČR.

Vzdělávací systém v České republice vychází z legislativy, ze které vznikl dokument, jenž utváří základní vzdělávání. Tím dokumentem je *Rámcový vzdělávací program*.

4.1 Legislativa

Hlavním zákonem ve vzdělávacím systému je zákon č. 561/2004 Sb., tzv. **školský zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání**.

Dalším významným dokumentem je tzv. **Bílá kniha** (Národní program rozvoje vzdělávání v České republice). Tento dokument se stal základem pro vznik nového systému kurikulárních dokumentů, který se vztahuje na předškolní, základní i střední vzdělání, tedy pro žáky od 3 do 19 let. Tyto dokumenty jsou formovány na státní úrovni a školní úrovni.

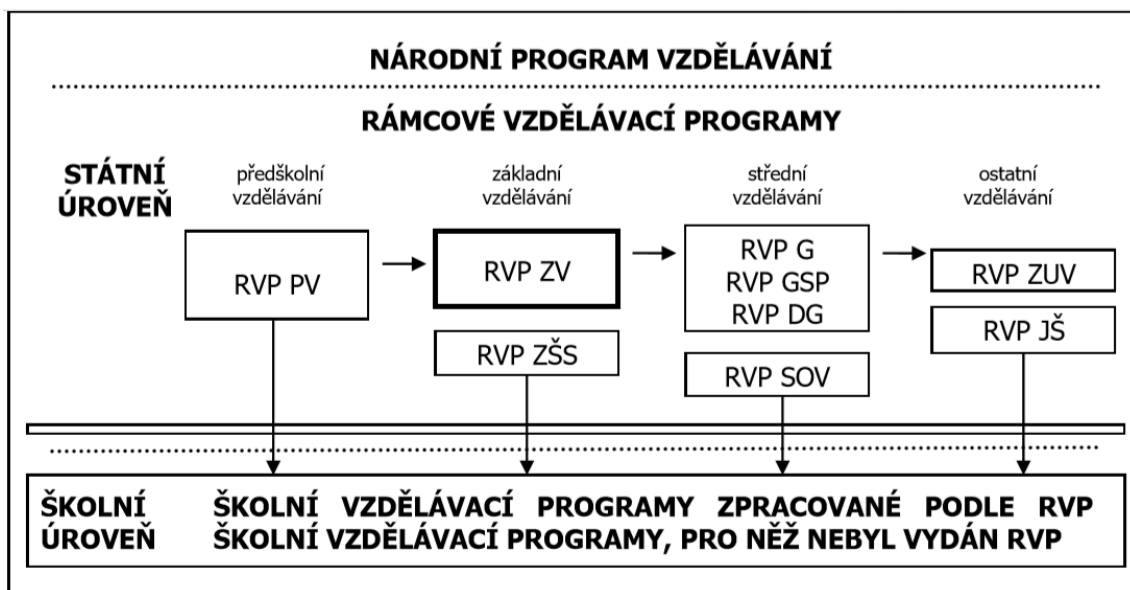
Státní úroveň – *Národní program vzdělávání*

Rámcový vzdělávací program (RVP)

Školní úroveň – *Školní vzdělávací program (ŠVP)*

Každá škola si svůj Školní vzdělávací program tvoří sama a zároveň musí být obsah ŠVP v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem (RVP).

Podle ŠVP se realizuje vzdělávání na školách. (RVP ZV, 2017)

Obr. 1 – Systém kurikulárních dokumentů (RVP ZV, 2017)

4.2 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV)

Ukotvení výchovy k reprodukčnímu zdraví na školách v České republice vychází z Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, proto je třeba se s ním blíže seznámit.

RVP ZV byl vytvořen Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). Obsah je rozdělen do několika částí. A, B, C a D.

Část A je věnována definování Rámcového vzdělávacího systému, dále uspořádání kurikulárních dokumentů a principům a tendencím ve vzdělávání.

Část B se věnuje popisu základního vzdělání.

Část C je hlavní částí, kde mimo cílů a pojetí vzdělávání jsou uvedeny vzdělávací oblasti, které jsou školy povinné do svých učebních plánů zařadit. Každá tato oblast je krátce popsána, jsou zde uvedeny názvy jednotlivých kapitol a učivo je vždy rozděleno na 1. a 2. stupeň. Tato část ještě obsahuje průřezová témata, která musí být zařazena do výuky během školního roku a také rámcový výukový plán, kde je v tabulce uvedeno, jaká je minimální časová dotace pro jednotlivé předměty na 1. a 2. stupni.

Část D je poslední částí RVP, která se zaměřuje na vzdělávání studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a také vzdělávání mimořádně nadaných studentů. Poslední kapitola části D se zabývá principy zpracování a posuzování ŠVP.

Mezi základní vzdělávací oblasti v RVP patří:

- *Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk)*
- *Matematika a její aplikace*
- *Informační a komunikační technologie*
- *Člověk a jeho svět*
- *Člověk a jeho společnost (Dějepis, Výchova k občanství)*
- *Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis – Geografie)*
- *Umění a kultura (Výtvarná výchova, Hudební výchova)*
- *Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)*
- *Člověk a svět práce*
- *Doplňující vzdělávací obory (Dramatická výchova, Etická výchova, Filmová/Audiovizuální výchova, Taneční a pohybová výchova) (RVP ZV, 2017)*

4.3 Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví v RVP ZV

Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví je na základních školách koncipována na 1. stupni i na 2. stupni, avšak na každém stupni je zařazena do jiné vzdělávací oblasti. Na 1. stupni je zařazena do oblasti *Člověk a jeho svět*, na 2. stupni pak do oblasti *Člověk a zdraví*. (RVP ZV, 2017)

4.3.1 První stupeň základního vzdělávání

Zajímavostí je, že u oblasti *Člověk a jeho svět* jde o jedinou oblast v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání, jenž je sestavena výlučně pro 1. stupeň. Tato oblast prohlubuje znalosti, dovednosti a první zkušenosti žáků, které nabyli při výchově v rodině a v mateřských školách tedy v předškolním vzdělávání.

Žáci si osvojují dovednosti, jak vnímat a nazývat věci, jevy a události, jejich vzájemné spojitosti a souvislosti, takto se formuje jejich prvotní celistvý pohled na svět.

Na 2. stupni tato výuka navazuje ve vzdělávacích oblastech, kterými jsou *Člověk a příroda*, *Člověk a společnost* a *obor Výchova ke zdraví*.

Oblast *Člověk a jeho svět* je dále rozdělena do pěti tematických okruhů. Jsou to okruhy:

Místo, kde žijeme

Lidé kolem nás

Lidé a čas

Rozmanitost přírody

Člověk a jeho zdraví

Něco z oblasti **výchovy k sexuálně reprodukčnímu zdraví** se objevuje v okruhu *Lidé kolem nás*, kdy se žáci seznamují a utvrzují si základy slušného chování a vystupování mezi lidmi, chápou význam a opodstatnění pomoci a soudržnosti mezi lidmi, vzájemného respektu, tolerance a rovnoprávného postavení mužů a žen.

Mezi učiva, která se v tomto okruhu vyučují a souvisejí také s výchovou k sexuálně reprodukčnímu zdraví jsou např. *rodina*, *soužití lidí* či *chování lidí*.

Očekávané výstupy v tomto okruhu, které se vztahují k výchově k reprodukčnímu zdraví či k sexuální výchově jsou tyto:

- „Rozlišuje blízké příbuzenské vztahy v rodině, role rodinných příslušníků a vztahy mezi nimi.“

- „Vyjádří na základě vlastních zkušeností základní vztahy mezi lidmi, vyvodí a dodržuje pravidla pro soužití ve škole, mezi chlapci a dívkami, v rodině, v obci (městě).“
- „Rozpozná ve svém okolí jednání a chování, která se už nemohou tolerovat a která porušují základní lidská práva nebo demokratické principy.“ (RVP ZV, 2017, s. 45)

V okruhu *Člověk a jeho zdraví* se žáci seznamují hlavně sami se sebou, kdy je poznávání založeno na poznávání člověka jako živého tvora. Žáci jsou obeznámeni s vývojem člověka od narození po dospělost, dále co je pro něj příhodné a co naopak ne ve vztahu s jeho každodenním režimem, s hygienou, se stravováním, mezilidskými vztahy apod.

Očekávané výstupy v okruhu *Člověk a jeho zdraví*:

- „Uplatňuje základní hygienické, režimové a jiné zdravotně preventivní návyky s využitím elementárních znalostí o lidském těle; projevuje vhodným chováním a činnostmi vztah ke zdraví.“
- „Využívá poznatků o lidském těle k vysvětlení základních funkcí jednotlivých orgánových soustav a k podpoře vlastního zdravého způsobu života.“
- „Rozlišuje jednotlivé etapy lidského života a orientuje se ve vývoji dítěte před a po jeho narození.“
- „Uplatňuje základní dovednosti a návyky související s podporou zdraví a jeho preventivní ochranou.“
- „Uplatňuje ohleduplné chování k druhému pohlaví a orientuje se v bezpečných způsobech sexuálního chování mezi chlapci a děvčaty v daném věku.“ (RVP ZV, 2017, s. 49)

Učivo z tohoto okruhu související s tématem sexuální výchovy je:

Lidské tělo,

Péče o zdraví,

Partnerství, manželství, rodičovství, základy sexuální výchovy,

Osobní bezpečí, krizové situace, sexuální a jiné zneužívání. (RVP ZV, 2017)

4.3.2 Druhý stupeň základního vzdělávání

Jak již bylo řečeno v předešlé kapitole na 2. stupni základních škol je výchova k sexuální reprodukčnímu zdraví zahrnuta do vzdělávací oblasti *Člověk a zdraví*.

Oblast je určena a realizována s ohledem na věk žáků, a to v oborech *Výchova ke zdraví a Tělesná výchova*.

Dále se budeme zabývat oborem *Výchova ke zdraví*.

Tento obor vede studenty a žáky k iniciativnímu rozvoji a ochraně zdraví, kdy jsou vzájemně propojeny všechny jeho složky (psychosociální a tělesné) a snaží se žáky naučit být za ně zodpovědný.

Obsah tohoto oboru navazuje na oblast vyučovanou na 1. stupni základních škol, kterou je *Člověk a jeho svět* a také prostupuje do dalších vzdělávacích oblastí.

Studenti si rozšiřují a zdokonalují znalosti o sobě, o vztazích mezi lidmi, o partnerských vztazích, rodině a manželství, škole apod.

Očekávané výstupy v oboru *Výchova ke zdraví* vztahující se k sexuální reprodukčnímu zdraví:

- „Respektuje přijatá pravidla soužití mezi spolužáky i jinými vrstevníky a přispívá k utváření dobrých mezilidských vztahů v komunitě.“
- „Projevuje odpovědný vztah k sobě samému, k vlastnímu dospívání a pravidlům zdravého životního stylu.“
- „Respektuje změny v období dospívání, vhodně na ně reaguje; kultivovaně se chová k opačnému pohlaví.“
- „Respektuje význam sexuality v souvislosti se zdravím, etikou, morálkou a pozitivními životními cíli; chápe význam zdrženlivosti v dospívání a odpovědného sexuálního chování.“ (RVP ZV, 2017, s. 94)

Učivo *Výchovy ke zdraví* je rozděleno na více témat. Opět si vyjmenujeme pouze ta, která se vztahují k sexuální výchově a jsou to:

„VZTAHY MEZI LIDMI A FORMY SOUŽITÍ“

„Vztahy ve dvojici – kamarádství, přátelství, láska, partnerské vztahy, manželství a rodičovství.“

„ZMĚNY V ŽIVOTĚ ČLOVĚKA A JEJICH REFLEXE“

„Dětství, puberta, dospívání – tělesné, duševní a společenské změny.“

„Sexuální dospívání a reprodukční zdraví – zdraví reprodukční soustavy, sexualita jako součást formování osobnosti, zdrženlivost, předčasná sexuální zkušenost, promiskuita; problémy těhotenství a rodičovství mladistvých; poruchy pohlavní identity.“

„ZDRAVÍ ZPŮSOB ŽIVOTA A PÉČE O ZDRAVÍ“

„Tělesná a duševní hygiena, denní režim – zásady osobní, intimní a duševní hygieny.“

„Ochrana před přenosnými chorobami – základní cesty přenosu nákaz a jejich prevence, nákazy přenosné sexuálním kontaktem.“

„RIZIKA OHROŽUJÍCÍ ZDRAVÍ A JEJICH PREVENCE“

„Skryté formy a stupně individuálního násilí a zneužívání, sexuální kriminalita – šikana a jiné projevy násilí; formy sexuálního zneužívání dětí.“

„Bezpečné chování a komunikace – komunikace s vrstevníky a neznámými lidmi, nebezpečí komunikace prostřednictvím elektronických médií.“

„OSOBNOSTNÍ A SOCIÁLNÍ ROZVOJ“

„Sebezpoznání a sebepojetí – vztah k sobě samému, vztah k druhým lidem; zdravé a vyrovnané sebepojetí, utváření vědomí vlastní identity.“ (RVP ZV, 2017, s. 95-96)

Zde je v několika kapitolách ukázáno, jak je výchova k reprodukčnímu zdraví či sexuální výchova ukotvena v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání v České republice.

Avšak způsob a rozsah vyučování záleží na jednotlivých školách, jež si tento obsah určují sami v rámci Školního vzdělávacího programu, který, jak už bylo řečeno, musí být v souladu s RVP.

4.3.3 Osobní zkušenost s výukou sexuální výchovy na základní škole

V zimním semestru jsem absolvovala následující praxe na základní škole. V rámci své bakalářské práce jsem se zeptala na otázky související s tématem této práce svého cvičného učitele.

Jedním z problémů, které vnímá je používání učebnic, které jsou značně letité a témata v nich nejsou moc rozsáhle rozpracovaná, což je velkým nedostatkem, a tak nemohou být jednotlivá témata probrána v dostatečné míře. Také jednotlivá data a statistiky jsou věci, které se často mění a vyučovat tedy z učebnic, kde nejsou aktuální data je značným nedostatkem.

Dalším negativem je minimální množství pomůcek, kterými škola disponuje a která by se dala do výuky zapojit. To je zásadním problémem, jelikož názorné ukázky s pomůckami jsou pro pochopení dané látky zásadní a nezbytné.

V neposlední řadě se zmínil také o tom, že některá citlivá témata (např. ženská sexualita) by byla lepší, kdyby byla probírána ženou. To je pravděpodobně problém většiny pedagogů, kteří sexuální výchovu vyučují.

Stejný názor měl i na to, že je to učivo jednoznačně potřebné a nemělo by se na něj zapomínat, protože to má velký vliv na zdraví nás všech.

Zde jsme mohli vidět menší ukázkou toho, jaké nedostatky se ve výuce sexuální výchovy vyskytují. RVP jsou co do obsahu sexuální výchovy dostačující, avšak vyskytují se zde jiné problémy, které je potřeba řešit a zabývat se jimi.

5. Výchova k reprodukčnímu zdraví na Slovensku

Slovensko je další zemí, u kterého se blíže podíváme na to, jak je výchova k sexuální reprodukčnímu zdraví ukotvena ve vzdělávacím systému této země.

Je to stát, který má hodně společného s tím naším a z historického hlediska jsme dlouhou dobu existovali společně v rámci jednoho státu.

Dále se budeme zabývat vzdělávacím systémem na Slovensku a výukou sexuální výchovy – obory a způsob výuky.

5.1 Legislativa

Právní předpis, který reguluje a upravuje vzdělávání na Slovensku je zákon č. 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní (*školský zákon*).

Důležitým dokumentem vztahující se k výchově a vzdělávání a který utváří učební osnovy na školách je **Štátny vzdelávací program (ŠVP)**, který se velmi podobá Rámcovému vzdělávacímu programu.

A stejně jako u nás existuje na Slovensku **Školský vzdelávací program**, který si jednotlivé školy vytvářejí samy a vychází ze *Štátného vzdelávacieho programu*. (Statpedu.sk)

5.2 Štátny vzdelávací program (ŠVP)

Tento dokument vydává Ministerstvo školství, vědy, výzkumu a sportu Slovenské republiky. Jde o závazný dokument, vymezující obecné cíle vzdělávání. Cíle vzdělávání jsou sestaveny takovým způsobem, aby byl zajištěn vyrovnaný rozvoj osobnosti studentů a žáků.

Štátny vzdelávací program určuje také *rámcový obsah vzdělávání*. A je základem pro vytváření *školského vzdelávacieho programu*, ve kterém se zohledňují zvláštní podmínky a požadavky regionů.

ŠVP je vydáván zvlášť pro 1. stupeň ZŠ, 2. stupeň ZŠ, pro základní umělecké školy, pro gymnázia se čtyřletým a pětiletým vzdělávacím programem a pro gymnázia s osmiletým vzdělávacím programem.

Každý z tohoto ŠVP obsahuje několik kapitol. Jsou zde definovány obecné cíle vzdělávání, vzdělávací oblasti a průřezová témata, rámcové učební plány, vzdělávání studentů a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a mnoho dalších.

Stejně jako v našem Rámcovém vzdělávacím programu, tak i ve slovenském ŠVP jsou vyjmenovány vzdělávací oblasti a k tomu příslušné předměty zvlášť pro 1. stupeň a pro 2. stupeň ZŠ. (ŠVP Primárne vzdelávanie, 2015)

VZDELÁVACIA OBLASŤ	PREDMETY
JAZYK A KOMUNIKÁCIA	SLOVENSKÝ JAZYK A LITERATÚRA SLOVENSKÝ JAZYK A SLOVENSKÁ LITERATÚRA JAZYK NÁRODNOSTNEJ MENŠINY A LITERATÚRA ANGLICKÝ JAZYK
MATEMATIKA A PRÁCA S INFORMÁCIAMI	MATEMATIKA INFORMATIKA
ČLOVEK A PRÍRODA	PRVOUKA ³ PRÍRODOVEDA
ČLOVEK A SPOLOČNOSŤ	PRVOUKA VLASTIVEDA
ČLOVEK A HODNOTY	ETICKÁ VÝCHOVA / NÁBOŽENSKÁ VÝCHOVA/NÁBOŽENSTVO
ČLOVEK A SVET PRÁCE	PRACOVNÉ VYUČOVANIE
UMENIE A KULTÚRA	HUDOBNÁ VÝCHOVA VÝTVARNÁ VÝCHOVA
ZDRAVIE A POHYB	TELESNÁ A ŠPORTOVÁ VÝCHOVA

Obr. 2 – Vzdělávací oblasti a příslušné předměty pro ŠVP pro 1. stupeň základnej školy (ŠVP Primárne vzdelávanie, 2015)

VZDELÁVACIA OBLASŤ	PREDMETY
JAZYK A KOMUNIKÁCIA	SLOVENSKÝ JAZYK A LITERATÚRA SLOVENSKÝ JAZYK A SLOVENSKÁ LITERATÚRA JAZYK NÁRODNOSTNEJ MENŠINY A LITERATÚRA CUDZÍ JAZYK
MATEMATIKA A PRÁCA S INFORMÁCIAMI	MATEMATIKA INFORMATIKA
ČLOVEK A PRÍRODA	FYZIKA CHÉMIA BIOLÓGIA
ČLOVEK A SPOLOČNOSŤ	DEJEPIS GEOGRAFIA OBČIANSKA NÁUKA
ČLOVEK A HODNOTY	ETICKÁ VÝCHOVA / NÁBOŽENSKÁ VÝCHOVA/NÁBOŽENSTVO
ČLOVEK A SVET PRÁCE	TECHNIKA
UMENIE A KULTÚRA	HUDOBNÁ VÝCHOVA VÝTVARNÁ VÝCHOVA
ZDRAVIE A POHYB	TELESNÁ A ŠPORTOVÁ VÝCHOVA

Obr. 3 – Vzdělávací oblasti a příslušné předměty ŠVP pro nižšie stredné vzdelávanie (ŠVP Nižšie stredné vzdelávanie, 2015)

5.3 Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví ve Štátnom vzdelávacím programu pro základní vzdělávání

Výchova k reprodukčnímu zdraví je na slovenských základních školách zařazena na 1. stupni i na 2. stupni ZŠ. Výchova však není přiřazena do určité vzdělávací oblasti, jak je tomu v České republice, nýbrž je to jeden z průřezových témat. Konkrétně jde o průřezové téma, který má název *Výchova k manželstvu a rodičovstvu (VMR)*. (ŠVP Primárne vzdelávanie, 2015)

5.3.1 První stupeň základního vzdělávání

V předchozí kapitole bylo již uvedeno, že *Výchova k manželstvu a rodičovstvu* je vyučována v rámci průřezového tématu. Nyní se blíže s obsahem tématu seznámíme. Budeme vycházet z *Učebních osnov Výchovy k manželstvu a rodičovstvu*.

Výchova k manželstvu a rodičovstvu je na 1. stupni Základních škol zaměřena na formování základních znalostí a zodpovědných přístupů v oblasti partnerských vztahů a rodičovství ve shodě s vědeckými znalostmi a morálními normami.

Základem je uvědomění a chápání člověka jako společenského tvora, jenž vytváří vztahy. Mezi cíle VMR patří např. podporovat žáky zdokonalovat a prohlubovat jejich sebedůvěru a učit je mít úctu k jiným lidem; poukázat na význam přátelství, který přispívá k prohlubování mezilidských vztahů – vcítění, komunikační dovednosti; utvářet přístup k bezpečnému zacházení se zdravím, zvláště v problematice prevence AIDS/HIV a další. Tato výchova je na 1. stupni rozdělena do několika vzdělávacích oblastí. Jsou jimi:

Jazyk a komunikácia v předmětu *Slovenský jazyk a Literatúra*,

Príroda a spoločnosť v předmětu *Prírodoveda a Vlastiveda*,

Človek a hodnoty v povinně volitelných předmětech *Etická* nebo *Náboženská výchova*.

Obsah VMR vytváří tato témata:

- „*Výchova v rodine*,
- *Zásady zdravého života*,
- *Negatívne dôsledky fajčenia, alkoholu a ďalších drog na zdravie a správanie človeka*,
- *Rovnoprávnosť pohlaví*,
- *Vznik a vývoj ľudského jedinca*,
- *Zmeny v organizme dieťaťa v období puberty.*“ (Učebné osnovy, *Výchova k manželstvu a rodičovstvu*, 1998)

5.3.2 Druhý stupeň základního vzdělávání

Na 2. stupni je stejně jako na 1. *Výchova k manželstvu a rodičovstvu* jedním z průřezových témat v ŠVP a to pro 2. stupeň základních škol.

Jako v předchozí kapitole vycházíme z *Učebních osnov Výchovy k manželstvu a rodičovstvu*.

Výchova na tomto stupni je orientována na rozvoj osobnosti jako celek především u dospívajících dívek a chlapců, aby dokázali porozumět etickým, společenským, psychologickým a fyziologickým odlišnostem jedinců podle pohlaví, a vybudovat ideální mezilidské vztahy s jedinci stejného i opačného pohlaví.

Zde si opět uvedeme některé cíle VMR. Jsou to např. předat studentům základní vědomosti o biologických, psychických a společenských změnách v období dospívání; upozornit studenty na případná rizika při předčasném začátku sexuálního života či při rizikovém sexuálním chování, včetně nechtěného těhotenství, potratu, pohlavně přenosných nemocí a nemoci AIDS/HIV; informovat studenty o způsobech plánovaného rodičovství; poskytnout studentům adekvátní informace o stavbě a fungování rozmnožovací soustavy muže a ženy, objasnit jim proces rozmnožování, vývoj plodu uvnitř matky včetně průběhu těhotenství a porodu apod.

Výuka VMR je rozdělena do několika vzdělávacích oblastí:

Človek a hodnoty v předmětech *Etická a Náboženská výchova*

Človek a príroda v předmětu *Biológia*

Človek a spoločnosť v předmětu *Občianská nauka*

Avšak dá se tato výuka aplikovat i do jiných předmětů např. *Slovenský jazyk a Literatúra* či *Telesná výchova*.

Obsah VMR na druhém stupni vytváří tato témata:

- *„Priateľstvo,*
- *Kultivované dospievanie a vývinové úlohy tohto obdobia, chcem byť sám sebou v názoroch, postojoch i v správaní,*
- *Anatómia a fyziológia rozmnožovacích ústrojov,*
- *Zodpovedný prístup k sexualite, sebaúcta i úcta k druhým,*
- *Negatívny vplyv alkoholu, drogových i vzťahových závislostí na sexuálne a reprodukčné zdravie človeka,*
- *Zásady bezpečného správania.“* (Učebné osnovy, *Výchova k manželstvu a rodičovstvu*, 1998)

6. Výchova k reprodukčnímu zdraví ve Velké Británii

Další zemí, na kterou se zaměříme z hlediska výchovy k reprodukčnímu zdraví vyučovanou na školách je Velká Británie.

Spojené království Velké Británie a Severního Irska je ostrovním státem ležící na západě Evropy.

Tento rok, tedy 2020, země oficiálně opustila Evropskou unii a není již jejím členem.

Co pro nás bude podstatné, je vzdělávací systém Velké Británie a samozřejmě také ukotvení výchovy k reprodukčnímu zdraví v učebních osnovách.

6.1 Legislativa

V Anglii nese *Department for Education (DfE)* celkovou zodpovědnost za vzdělávací systém. *Department for Education* je Ministerstvo školství a je ekvivalentem toho našeho Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT).

Tou základná právní normou v oblasti výchovy a vzdělávání je školský zákon *Education Act 1944*.

Na základě zákona o reformě vzdělávání z roku 1988 (*Education Reform Act 1988*) vznikl *National curriculum*, což je národní vzdělávací program a je velice podobný tomu našemu Rámcovému vzdělávacímu systému (RVP). (Eacea.ec.europa.eu)

6.2 National curriculum (Národní vzdělávací program)

National curriculum vytváří a vydává *DfE* a byl publikován v roce 2013.

Je to závazný dokument, na jehož základě musí školy v Anglii učit a vytvářet své osnovy. Výjimku tvoří soukromé školy a akademie, jež se podle těchto osnov řídit nemusí. Pro Akademie je však povinné vytvářet vyvážené učební osnovy včetně výuky Matematiky, Anglického jazyka, Vědy a Náboženství.

National curriculum je určen pro základní a střední školy. Poskytuje žákům a studentům nárok na široký a vyvážený vzdělávací program a definuje normy pro dosažení vzdělání. Podle tohoto dokumentu jsou stanoveny povinné předměty, studijní programy a požadavky, které musí v každém předmětu splnit žáci ve věku 5-16 let. Avšak zaznamenáváme absenci předepsaných vyučovacích hodin, tedy časové dotace pro jednotlivé předměty.

Je zde zahrnuta i výuka Sexuální výchovy a Náboženství, které nejsou přímou součástí *National curriculum*. Jde o samostatné dokumenty, které spadají pod tento vzdělávací program.

Podle *Národního kurikula* si školy vytváří tzv. **School curriculum** tedy učební plány školy, jež musí být z hlediska obsahu výuky vyvážené a můžeme říci, že jsou podobné jako naše ŠVP tedy Školní vzdělávací programy.

Národní kurikulum je rozděleno podle tzv. **Key Stages** (klíčových fází), které rozděluje primární a sekundární vzdělávání.

V tabulce, uvedené níže je přehledně zobrazeno, jak se tyto *Key Stages* dělí podle věku a také jaké předměty jsou povinné pro jednotlivé fáze. (Eacea.ec.europa.eu), (Gov.uk)

	Key stage 1	Key stage 2	Key stage 3	Key stage 4
Age	5 – 7	7 – 11	11 – 14	14 – 16
Year groups	1 – 2	3 – 6	7 – 9	10 – 11
Core subjects				
English	✓	✓	✓	✓
Mathematics	✓	✓	✓	✓
Science	✓	✓	✓	✓
Foundation subjects				
Art and design	✓	✓	✓	
Citizenship			✓	✓
Computing	✓	✓	✓	✓
Design and technology	✓	✓	✓	
Languages ⁴		✓	✓	
Geography	✓	✓	✓	
History	✓	✓	✓	
Music	✓	✓	✓	
Physical education	✓	✓	✓	✓

Obr. 4 - Structure of the national curriculum (The national curriculum in England, 2014)

6.3 Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví v Národním kurikulu (National curriculum)

Sexuální výchova spolu s Náboženstvím je povinným předmětem, který je na školách ve Velké Británii vyučován a spadá pod Národní kurikulum.

V následující tabulce můžeme vidět, ve kterých *klíčových fázích* se sexuální výchova vyučuje.

	Key stage 1	Key stage 2	Key stage 3	Key stage 4
Age	5 – 7	7 – 11	11 – 14	14 – 16
Year groups	1 – 2	3 – 6	7 – 9	10 – 11
Religious education	✓	✓	✓	✓
Sex and relationship education			✓	✓

Obr. 5 – Statutory teaching of religious education and sex and relationship education (The national curriculum in England, 2014)

Z tabulky tedy vyplývá, že Sexuální výchova je povinná pouze pro žáky ve věku 11-14 let (*Key stage 3*) a pro žáky ve věku 14-16 let (*Key stage 4*), jde o tzv. *secondary education (sekundární vzdělávání)*.

V Národním kurikulu nese sexuální výchova název ***Relationships and Sex Education (RSE)*** neboli *Vztahy a Sexuální výchova*. (The national curriculum in England, 2014)

Primárním dokumentem pro výuku sexuální výchovy, ze kterého jednotlivé školy vycházejí je ***Relationships Education, Relationships and Sex Education (RSE) and Health Education***.

Byl vydán Ministerstvem školství (*Department for Education*) podle §80A školského zákona z roku 2002. Tato příručka nahrazuje dokument *The Sex and Relationship Education guidance* z roku 2000. Ten nový dokument *Relationships Education, Relationships and Sex Education (RSE) and Health Education* vstoupí v planost v září 2020 a každé tři roky bude aktualizován.

Dokument obsahuje informace o tom, co by školy měly dělat a stanovuje povinnosti, které školy musí při výuce Sexuální výchovy (*RSE*) dodržovat.

Učitelé by si měli zároveň s touto příručkou nastudovat ještě další publikace, které jsou pro výuku velmi důležité. Pro představu jsou to např. *Keeping Children Safe*

in Education, Sexual violence and sexual harassment between children in schools nebo *Behaviour and Discipline in Schools*.

Při výuce RSE by školy měly zajistit, aby byly potřeby všech žáků uspokojeny a také klást důraz na to, že všichni žáci chápou důležitost a význam slov **rovnost** a **respekt**.

Dále musí školy zaručit dodržování zákona o rovnosti z roku 2010, podle něhož sexuální orientaci a změnu pohlaví je třeba respektovat, protože je to svobodné rozhodnutí každého člověka. V příručce jsou zohledněny také lesbičky, gayové, transsexuálové a transgender (LGBT) a pokud to škola uzná za vhodné, může do své výuky zapojit i téma LGBT komunity.

Na základě této příručky dává škola také rodičům právo omluvit své dítě z výuky RSE z náboženských či jiných důvodů. (Relationships Education, Relationships and Sex Education (RSE) and Health Education, 2019)

6.3.1 Relationships and Sex Education – Secondary Education

Cílem RSE je poskytnout mladým lidem informace, jež jim pomohou rozvíjet zdravé a vyvážené vztahy všeho druhu, nejen ty intimní.

Tato výchova by jim měla umožnit získat povědomí o tom, jak vypadá zdravý vztah, co dělá dobrého přítele dobrým přítelem či dobrým kolegou a také jak vypadá zdařilé manželství nebo jiný druh vztahu.

Do výuky by mělo být také zahrnuto téma antikoncepce, rozvíjení intimních vztahů a také jakým způsobem odolávat vůči nucenému sexuálnímu styku.

Studenti by se měli naučit, jaké chování je ve vztazích přijatelné a jaké naopak nikoliv.

RSE pomáhá studentům porozumět, jaké pozitivní účinky mají dobré vztahy na jejich duševní pohodu, dokážou identifikovat kdy určité vztahy nejsou správné a vědí, jak lze takové situace zvládnout.

V RSE jsou probírána následující témata:

Families

Respectful relationships, including friendships

Online and media

Being safe

Intimate and sexual relationships, including sexual health (Relationships Education, Relationships and Sex Education (RSE) and Health Education, 2019)

7. Výchova k reprodukčnímu zdraví v Rakousku

Další a zároveň poslední zemí, na jejíž vzdělávací systém se zaměříme je Rakousko.

Ač je Rakousko sousedním státem, co se týče vzdělávacího systému je značně odlišný od toho našeho. Proto se na něj nyní podíváme trochu blíže a opět se také zaměříme na výchovu k sexuálně reprodukčnímu zdraví, způsob a také v jakém rozsahu se na rakouských školách vyučuje.

Pro lepší pochopení následujících kapitol je potřeba se stručně seznámit se vzdělávacím systémem této země, avšak pro nás bude podstatné si něco povědět pouze o základních a středních školách.

Povinná školní docházka začíná u dětí od 6 let na základních školách a trvá devět let stejně jak je tomu u nás. V Rakousku *Grundschule* (základní školy) jsou pro děti od 6 do 10 let (1. – 4. ročník) u nás by se to dalo přirovnat k prvnímu stupni ZŠ. Po skončení základní školy se žáci rozhodují mezi dvěma typy škol. Nová střední škola (*Neue Mittelschule*) a Nižší stupeň akademické střední školy (*Allgemein bildende Höhere Schule*), tyto typy škol trvají také čtyři roky tedy pro žáky ve věku 10 až 14 let.

Dále si žáci mohou vybrat studium na různých typech odborných a jiných středních školách. (Eacea.ec.europa.eu)

7.1 Legislativa

Školství je v tomto případě vedeno *Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur* (*BMUKK*) neboli Spolkovým ministerstvem školství, umění a kultury.

Ministerstvo vytváří nejlepší možné rámcové podmínky pro školy, univerzity a výzkumné instituce a zastupuje zájmy Rakouska. (Bmbwf.gv.at)

Spolkové ministerstvo školství, umění a kultury vytváří národní vzdělávací standardy a rozhoduje jaké učebnice se budou ve školách používat. Školy mohou samy rozhodnout, jaké z učebnic si vyberou a také mají možnost přizpůsobit si nynější kurikulum podle speciálních školních nároků. (Fišerová, Rýdl, 2012)

Hlavním zákonem ve vzdělávání v Rakousku je Školský zákon o vzdělávání (*Schulunterrichtsgesetz – SchUG*)

Stejně jako u nás i v Rakousku existuje *Bílá kniha*, která tvoří základ kurikulárních dokumentů a ukazuje nám představu o struktuře vzdělávání. Byla vytvořena pracovníky Ministerstva školství, umění a kultury. Bílá kniha má podtitul *Rozvoj a zajištění kvality*

v rakouském školství (*Weissbuch – Qualitätsentwicklung und Qualitätssicherung im österreichischen Schulsystem*). Kniha je členěna na sedm kapitol, kde se tvůrci věnují kvalitě vzdělávání ve čtyřech úrovních školského systému:

Úroveň učitel/trída

Úroveň škola

Regionální/ zemská úroveň

Spolková úroveň (Fišerová, Rýdl, 2012)

Národní vzdělávací standardy (*Bildungsstandards*) byly ukotveny ve školském zákoně – *Schulunterrichtsgesetz* (BGBl. I. 117/2008) v roce 2008 a předešány odpovědným členem vlády v roce 2009. Tento dokument se dá považovat za ekvivalent našeho RVP. A podobný tomu našemu ŠVP je v Rakousku ***Lehrplan*** tzv. *Učební plán*. (Bifie.at)

7.1.1 Institut BIFIE

Národní rada v roce 2008 zřídila Spolkový institut pro vzdělávání, výzkum, inovace a rozvoj rakouského školství *Bundesinstitut für Bildungsforschung, Innovation & Entwicklung des österreichischen Schulwesens (BIFIE)*. Tento institut se snaží o zajištění a rozvoj kvality v rakouském školském systému, ověřuje vzdělávací standardy, přezkoumává je a také vytváří a navrhuje nové. (Bifie.at)

7.2 Národní vzdělávací standardy (*Bildungsstandards*)

Národní vzdělávací standardy uvádí, co by žáci měli vědět v jednotlivých předmětech.

Vzdělávací standardy byly stanoveny pro tyto předměty:

4. ročník (Základní škola): němčina, čtení, psaní, matematika

8. ročník (Nová střední škola a Nižší stupeň akademické střední školy): němčina, první moderní cizí jazyk (angličtina), matematika.

Národní vzdělávací standardy stanoví kompetence, které by žáci měli získat v daném školním roce. Zaměřují se na klíčové oblasti předmětů a popisují očekávané výstupy, definují základní dovednosti související s jednotlivými předměty, jež jsou důležité pro další školní vzdělávání nebo odbornou přípravu.

Cílem zavedení standardů je zlepšit základní kompetence žáků ve vybraných předmětech. Pravidelné zkoumání norem chrání a optimalizuje kvalitu výuky a učitelé získají zpětnou vazbu o výsledcích učení žáků. (Eeacea.ec.europa.eu)

Jaké jsou povinné předměty pro ZŠ je uvedeno až v tzv. *Učebních plánech (Lehrplan)*, jsou to tyto:

Sachunterricht (Všeobecné vzdělání) – předmět je rozdělen do několika oblastí, které se ve všeobecném vzdělání vyučují, jsou to: *Komunita, Příroda, Vesmír, Čas, Ekonomika, Technologie*

Deutsch, Lesen, Schreiben (Německý jazyk, Čtení, Psaní)

Deutsch für Schüler mit nichtdeutscher Muttersprache (Německý jazyk pro studenty s německým mateřským jazykem)

Mathematik (Matematika)

Musikerziehung (Hudební výchova)

Bildnerische Erziehung (Vizuální vzdělávání)

Technisches Werken, Textiles Werken (Technické práce, Textilní práce)

Bewegung und Sport (Cvičení a sport)

Také jsou na ZŠ povinná cvičení a jsou jimi: *Dopravní výchova* a *Cizí jazyk* pro 1.-4. ročník (např. angličtina, francouzština, italština, chorvatština, slovenština apod. (Lehrplan der Volksschule, 2012)

7.3 Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví v Učebních osnovách (Lehrplan)

Úkolem školy je rozvíjet povědomí v otázkách sexuality a partnerství. Tento rozvoj musí být otevřený, moderní, plnohodnotný. V roce 1970 vyšla vyhláška o sexuální výchově na školách, která se obnovovala a modernizovala. Moderní pedagogika musí počítat s rychlými společenskými změnami, kterým jsou děti a mládež vystavovány a ve svém působení je reflektovat.

Nicméně úkolem školy není pouze zprostředkovávat informace z oblasti sexuální výchovy, nýbrž také nabídnout skutečnou, konkrétní pomoc v životních situacích.

Sexuální výchova tedy musí obsahovat určité hodnoty.

Na sexuální výchovu je třeba pohlížet jako na součást celkové výchovy. Velký význam má spolupráce s rodiči. Povědomí o sexualitě, které si děti do školy přinášejí je třeba doplnit, prohloubit a případně opravit. Nicméně toto nemůže být úkolem jednoho jediného předmětu. Tato tematika musí být zohledňována z různých úhlů pohledu v různých předmětech. K tomu jsou přizpůsobeny i učební plány. Danou tematiku je třeba konzultovat i s pedagogy, zaměřenými na vzdělávání v oblasti náboženství. Tam kde se to jeví jako smysluplné a účelné, je možné zapojit do výuky i mimoškolní odborníky.

Zohledňovat se musí rovněž informační potřeby žáků různých věkových skupin, jejich individuální situace, sociální struktura třídy.

Úkolem třídních učitelů je potom zejména koordinovat sexuální výchovu v jednotlivých třídách a komunikovat s rodiči ohledně aktuální situace jednotlivých žáků během třídních schůzek. Sexuální výchova je primárním úkolem rodičů. V tom jim může pomoci i školou doporučená literatura. Rodiče je možné zapojit také do diskuze o vyučovacích prostředcích a pomůckách. Je nutné vybudovat vztah důvěry mezi učitelem a rodiči. Obzvláště rodiče žáků základních škol by měli být informováni o normách sexuální výchovy platných ve škole.

Školní společenství je fórum spolupráce učitelů a rodičů a má v oblasti sexuální výchovy mimořádnou zodpovědnost. (Sexualerziehung in den Schulen, 1994)

Všeobecně je kladen v oblasti sexuální výchovy velký důraz na spolupráci školy s rodiči. Na základních školách je sexuální výchova (*Sexualerziehung*) zahrnuta v několika předmětech, není to tedy samostatný předmět, jak je tomu v jiných zemích. Vyučuje se např. v hodinách Náboženství nebo je zahrnuta ve Všeobecném vzdělání v oblasti Příroda. (Lehrplan der Volksschule, 2012)

7.3.1 Příručka sexuální výchovy ve škole pro všechny stupně

Jak již z názvu vyplývá, tato příručka je určena pro všechny stupně. Byla vydána Spolkovým ministrem vzdělání a žen a Spolkovým ministrem zdravotnictví ve spolupráci s rakouským Červeným křížem.

Rozdíl je v tom, že v Rakousku není vytvořen žádný ucelený dokument pojednávající o sexuální výchově na školách, kde by bylo rozebráno, jaká témata se v jednotlivých ročnících učí apod. Důvodem je nejspíše to, že školy kladou značný důraz na spolupráci s rodiči, pokud jde o sexuální výchovu.

Příručka nám ukazuje, jaká témata se v rámci sexuální výchovy probírají na rakouských školách a co je jejich obsahem, avšak konečný výsledek, tedy to, jak reálně vypadá výuka na jednotlivých školách záleží na rodičích a škole samotné.

Tematické okruhy a k nim přiřazené obsahy jsou následující:

Lidské tělo a jeho vývoj

Obsah: věda o těle, obraz těla a tělesné modifikace, např. zmrzačení genitálií u děvčat, obřízka chlapců, panenská blána, piercing a tetování, menstruační cyklus, sekundární tělesné pohlavní znaky a jejich funkce u mužů a žen a s nimi spojené pocity. Tělesné a psychické změny v pubertě.

Plodnost a rozmnožování

Obsah: Ochrana (metody neúčinná ochrany a její příčiny, nerovnováha mezi pohlavím) Informace o poradních místech týkající se antikoncepčních prostředků. Mateřství a otcovství (výchova dětí, plánování rodiny, plánování profesní dráhy a neplánované těhotenství). Těhotenství (rovněž u párů stejného pohlaví) následky těhotenství u teenagerů.

Sexualita

Obsah: Očekávání spojené s rolemi a chování v rolích ohledně sexuálního vzrušení a specifických rozdílů mezi pohlavím. Sexualita znamená více než jen pohlavní styk, pohlavní identita a sexuální orientace.

Pornografie

Obsah: Sex v masmédiích (internet) transakční sex (prostituce, ale také sex jako protislужba za malé dárky.

City

Obsah: Rozlišování mezi přátelstvím, láskou a touhou, rozdílné emoce jako zvědavost, zamilovanost, nejistota, stud strach a žárlivost.

Vztahy a životní styly

Obsah: Pohlavně podmíněné chování v rolích, očekávání a nedorozumění. Vliv pohlaví, věku, náboženství a kultury na vztahy, partnerství a životní styly, různé druhy vztahů, rodin a životních forem.

Sexualita zdraví a pocit spokojenosti

Obsah: Tělesná hygiena a sebezpozorování, stupeň rozšířenosti a různých druhů sexuálních útoků, prevence a nabídky pomoci. Sexuálně přenosné choroby (AIDS/HIV), možnosti prevence.

Zdravotní systémy a služby

Obsah: Gynekolog/urolog, riskantní chování a možné dopady na zdraví.

Společenské hodnoty a normy spojené se sexualitou

Obsah: Vliv skupinového tlaku, médií, pornografie, kultury, městské kultury, náboženství, genderu, právních norem a socioekonomického statutu sexuálních rozhodnutí, partnerství a chování. (Sexualerziehung in der Schule alle Schulstufen, 2015)

8. Ukázka edukačního programu pro dospívající dívky

V následující kapitole bude uvedeno, jak by mohl vypadat jeden z edukačních programů ve výchově k sexuálně reprodukčnímu zdraví, jenž je zaměřen na dospívající dívky ve věku 12 a 13 let. Jelikož jde o edukační program pro dívky, bylo by žádoucí, aby tyto hodiny vedla žena. Dívky se tak nebudou stydět jako před mužem a budou se schopny bez ostychu zeptat na případné dotazy.

Tento program bude rozdělen do tří vyučovacích hodin a v každé z nich bude probráno jedno téma. Jednalo by se o témata *Puberta a dospívání*, *Osobní a intimní hygiena* a téma *Návštěva gynekologie*. V poslední hodině by byl součástí výuky i odborník.

První hodina a téma *Puberta a dospívání*.

V této hodině by učitel seznámil dívky s fyzickými a duševními proměnami, jež období puberty doprovázejí. V tomto případě je dobré mít u sebe prezentaci, v níž budou dívkám tyto změny demonstrovány na konkrétních obrázcích. Dále dívky informovat o menstruaci, jelikož jsou ve věku, kdy začínají prvně menstruuovat. Přinést do hodiny pomůcky jako např. ukázky vložek, tamponů, menstruačních kalíšků apod. aby získaly přehled o tom, co je možné v tomto období používat a co je vzhledem k jejich věku nejvhodnější. Poslední část bude věnována dotazům žákyň a diskuzi na některé z témat probírané v hodině.

Druhá hodina a téma *Osobní a intimní hygiena*.

Hygiena je důležitou součástí každé dívky a je třeba se na ni zaměřit hlavně v době dospívání. V takovém případě je potřeba, aby učitel obeznámil dívky se zásadami správné tělesné a intimní hygieny. Jak dívky vědí z předešlé hodiny, dospívání s sebou přináší řadu změn a jednou z nich je i nadměrné pocení, růst ochlupení apod. V této době je proto nutné dbát na správnou osobní hygienu. Je dobré do hodiny přinést na ukázkou intimní gely, jež se používají na intimní partie. Obeznámit dívky s používáním a také že fungují jako prevence proti nejrůznějším infekcím. V této souvislosti by bylo dobré si říci něco málo o infekcích, které v důsledku nedostatečné hygieny mohou vznikat a jak jim předcházet. Opět by se na konci hodiny nechal prostor na případné dotazy a diskuzi.

Třetí hodina nese název *Návštěva gynekologie*.

Do této hodiny by přišel odborník přesněji gynekolog a pro dívky by udělal v rozsahu jedné vyučovací hodiny přednášku. Dívkám by řekl něco o tom, v kolika letech je vhodné poprvé navštívit gynekologii a také jim popsat, co se během této návštěvy děje. Je to hlavně z toho důvodu, aby se předešlo zbytečným obavám ze strany dívek, které mnohdy

mají strach gynekologii navštívit a oddalují tuto návštěvu tak dlouho, dokud se neobjeví vážný problém, jemuž by se dalo předejít díky pravidelným prohlídkám. Pokud by to bylo možné odborník by si s sebou přinesl i nástroje a různé pomůcky na ukázkou, aby lépe přiblížil, co je náplní jeho práce. V rámci jeho přednášky by se také zmínil o rakovině děložního čípku, která je závažným onemocněním a poskytl žákyním informace o možnosti se proti tomuto onemocnění očkovat. V průběhu hodiny by byl prostor i pro dotazy, takže pokud by některou z dívek napadla jakákoliv otázka během přednášky, měla by možnost se na ni zeptat.

Uvedli jsme přibližnou koncepci výuky sexuální výchovy, kterou lze dále individuálně přizpůsobovat.

Problém však spatřujeme v následujícím. Témata výchovy k reprodukčnímu zdraví či sexuální výchovy jsou probírána v několika předmětech a výuka je tedy neucelená. Také na základě prostudovaných materiálů zastáváme názor, že by bylo nanejvýš vhodné, kdyby se do hodin zapojili i odborníci, jež by poskytli přednášku na dané téma a studenty by tak lépe seznámili s danou problematikou. Problém neucelené výuky je bohužel problémem většiny zemí, a proto je potřeba na tomto ještě mnohem více zapracovat.

ZÁVĚR

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo zanalyzovat kurikulární dokumenty ve vybraných zemích a zjistit, jak je sexuální výchova integrována do školních kurikulárních dokumentů. Mezi vybrané země patří Česká republika, Slovensko, Velká Británie a Rakousko. Vycházeli jsme z oficiálních kurikulárních dokumentů, jež vydávají příslušná ministerstva školství.

Pro srovnání bylo vybráno RVP tedy Rámcový vzdělávací program České republiky. V porovnání se Slovenskem se začlenění sexuální výchovy do kurikulárních dokumentů příliš neliší od českého RVP. V obou případech se sexuální výchova vyučuje jak na 1. tak i na 2. stupni základních škol a témata v obou zemích jsou si do jisté míry podobná. Rozdíl je pouze v tom, že na Slovensku je *Výchova k manželstvu a rodičovstvu* jedním z průřezových témat a není tedy ve výuce zastoupena v takové míře, jak je tomu u nás. V našich školách je sexuální výchova zařazena do konkrétních vzdělávacích oblastí a také jsou v RVP uvedeny časové dotace pro jednotlivé předměty, díky čemuž si můžeme vytvořit ucelenější obraz o tom, kolik vyučovacích hodin se na našich školách věnuje tématům sexuální výchovy.

Další zemí je Velká Británie. Zde už můžeme vidět značné rozdíly. V této zemi je sexuální výchova vyučována až od 11 let (*Key stage 3*) tedy v sekundárním vzdělávání. Rodiče mají v tomto případě možnost omluvit své dítě z výuky sexuální výchovy, pokud k tomu mají své důvody. Takovou možnost rodiče u nás či na Slovensku nemají. Na školách jsou probírána i aktuální témata jako např. LGBT komunita nebo prevence nemoci AIDS. Velká Británie má vytvořený propracovaný dokument o sexuální výchově, který je přehledný a jsou zde jasně vymezená témata, která se mají v jednotlivých ročnících probírat.

Poslední vybranou zemí je Rakousko. Školství v této zemi je značně odlišné nejen od toho našeho a také se liší realizace sexuální výchovy na jejich školách. Školy spolupracují s rodiči a ti mají velký podíl na tom, jak se bude sexuální výchovy vyučovat a v jaké míře. Nedostatkem je hlavně absence uceleného dokumentu vztahující se k sexuální výchově. Ani v učebních osnovách není jasně uvedeno, od kterého ročníku a jaká témata by se měla probírat. Existují pouze určité příručky pro učitele, kteří si podle nich mohou vytvářet jakousi osnovu pro sexuální výchovu. Dle našeho názoru tkví velký problém právě v absenci vhodných publikací, neboť výuka není ucelená a výrazně se

může lišit v rámci škol či měst a znalosti žáků se tedy také mohou lišit, což považujeme za nežádoucí.

Nelze přesně určit, jak vypadá konkrétní výuka v jednotlivých zemích a školách, protože školy si ve většině případů sami vytvářejí učební plány, jež sice vycházejí z kurikulárních dokumentů, ale mohou si je do značné míry přizpůsobit. Proto se nedá jasně ukázat, jak sexuální výchova na školách probíhá.

Celkově můžeme říct, že sexuální výchova ve většině zemí nejen v těch, jež byly v naší práci zkoumány podrobněji, je problémová v tom, že výuka není ucelená a je rozdělena do několika předmětů. Ideálním východiskem by bylo vytvoření samostatného předmětu sexuální výchovy. V takovém případě by se tématům věnovalo více pozornosti, probírala by se více do hloubky a do výuky by se mohlo zapojit větší množství odborníků, kteří jsou v tomto případě velice přínosní a jistá témata dokážou žákům lépe vysvětlit.

Ve většině zemí je sexuální výchova zahrnuta již na základních školách. Rozdíly jsou pak pouze v ročníku, od kterého začínají školy sexuální výchovu vyučovat.

Co se týče dostupnosti jednotlivých kurikulárních dokumentů, jež byly v této práci použity, můžeme říct, že většina z nich je volně přístupná a lehce dohledatelná, jelikož jsou to dokumenty, do kterých má možnost nahlédnout každý.

Práce se zaměřila také na historii a vývoj sexuální výchovy nejen v České republice. Tyto kapitoly slouží pro lepší dokreslení celkové situace z oblasti sexuální výchovy, podle kterých můžeme lépe porovnat, jak moc se výchova za tu dobu posunula dopředu a co je naopak potřeba ještě zlepšit a zdokonalit.

Výchova k reprodukčnímu zdraví neboli sexuální výchova je důležitou součástí vzdělávání, která doprovází každého z nás celý život, proto by se na ni nemělo zapomínat a věnovat jí více pozornosti, protože jedině tak můžeme předejít vzniku nežádoucích jevů, jako např. rozšiřování pohlavně přenosných onemocnění především AIDS/HIV, vzniku nechtěných těhotenství či sexuálnímu zneužívání.

SOUHRN

Bakalářská práce se věnuje tématu výchovy k reprodukčnímu zdraví v České republice a zahraničí. Konkrétně jde o následující země: Slovensko, Velká Británie a Rakousko.

Cílem je zhodnotit a provést analýzu kurikulárních dokumentů, a především integrace sexuální výchovy do těchto dokumentů. Chceme zjistit, jak je sexuální výchova v jednotlivých zemích zařazena do výuky, zda se vyučuje jako samostatný předmět nebo je rozdělena do několika předmětů a od kolika let je pro žáky tento předmět povinný.

Dalším cílem je také vyhodnotit, zda jsou kurikulární dokumenty s obsahem sexuální výchovy dostačující pro školy. Výchozím bodem pro toto srovnání je RVP neboli Rámcový vzdělávací program České republiky, abychom mohli posoudit, jak jsou na tom naše školy v porovnání s těmi zahraničními.

Další část práce je věnována sexuální výchově jako celku, tedy jaký je význam sexuální výchovy, jaké jsou její cíle, zásady či modely, které se na školách používají. Tato část je významná v tom, že nám ukazuje, v čem je sexuální výchova důležitá a proč je podstatné na ni nezapomínat, a naopak jí věnovat mnohem více pozornosti, než tomu bylo doposud. V neposlední řadě je také nutno zmínit, jak se sexuální výchova vyvíjela a říct si něco o její historii. Vývoj se nevěnuje pouze České republice, ale i ostatním zemím a zmiňuje důležité milníky a dokumenty, které vedly k tomu, že se sexuální výchova začlenila do výuky nejen na našich školách. Díky tomu se významná témata sexuality, která nás provází celým životem, probírají na školách a žákům jsou poskytovány informace, které jsou pro jejich budoucí život nezbytné a mohou jim pomoci chovat se v této oblasti zodpovědněji.

SUMMARY

The bachelor thesis is focused on the topic of education for reproductive health in the Czech Republic and abroad – Slovakia, Great Britain and Austria were chosen as foreign countries.

The aim of bachelor thesis is to analyze and summarize curricular documents, especially the integration of sex education into these documents. After the analysis we want to find out how the sex education in individual countries is included in lessons, whether it is taught as a separate subject or divided into several subjects and if is the sex education compulsory for pupils.

Next aim is to evaluate efficiency of curricular documents for schools. The starting point for our comparison is the FEP – Framework Educational Program of the Czech Republic. This point helps us to compare the Czech FEP with the other foreign curricular documents.

Another important part of the bachelor thesis is devoted to sex education as a whole. Meaning of sex education, goals, principles and models that are used at schools. This part shows us what is the sex education important for and why it is essential to do not forget to pay much more attention to this topic.

Last but not least, it is necessary to mention how the sex education developed so far and also give the information about the history of sex education. The development is not focused only on the Czech Republic, but also on other countries. We have mentioned important milestones and documents that led to the inclusion of sex education in teaching. Students meet topics of sexuality whole life and we found necessary to provide them with relevant information that is essential for their future lives and can help them to behave more responsibly.

REFERENČNÍ SEZNAM

1. *BIFIE: Bildungsstandards und kompetenzorientierter Unterricht* [online]. [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: <https://www.bifie.at/bildungsstandards-und-kompetenzorientierter-unterricht/>
2. *BIFIE: Über das BIFIE* [online]. [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: <https://www.bifie.at/ueber-bifie/organisation/>
3. *Bundesministerium Bildung, Wissenschaft und Forschung: Das Ministerium* [online]. [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: <https://www.bmbwf.gv.at/Ministerium/Das-BMBWF.html>
4. *EURYDICE: Austria Overview* [online]. [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/austria_en
5. *EURYDICE: Austria - Quality Assurance in Early Childhood and School Education* [online]. [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/quality-assurance-early-childhood-and-school-education-1_en#11_1_2_2
6. *EURYDICE: United Kingdom - England Overview* [online]. 2019 [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/united-kingdom-england_en
7. FIŠEROVÁ, Magdalena, Karel, RÝDL. (Auto)evaluace ve vzdělávacím systému Rakouska. In: *Autoevaluace školy v zahraničí: pohled do evaluačních systémů ve vybraných zemích*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012, s. 225-249. ISBN 978-80-87063-75-0.
8. *GOV.UK: National curriculum in England: framework for key stages 1 to 4* [online]. Department for Education, 2014 [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/publications/national-curriculum-in-england-framework-for-key-stages-1-to-4>
9. *GOV.UK: Relationships education, relationships and sex education (RSE) and health education* [online]. Department for Education, 2019 [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/publications/national-curriculum-in-england-framework-for-key-stages-1-to-4>
10. *GOV.UK: The national curriculum* [online]. [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/national-curriculum>

11. HARTL, Pavel, Helena, HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-262-0873-0.
12. *Kurs 6 - Podpora zdraví: 1.1 - Definice* [online]. 2013 [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: http://www.khshk.cz/e-learning/kurs6/kapitola_11__definice.html
13. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. *Výchova k manželstvu a rodičovstvu: Učebné osnovy*. ARIMES, 1998. ISBN 80-967734-9-6.
14. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2017 [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/43792/>
15. *Sexualerziehung in der Schule: alle Schulstufen* [online]. 2015 [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: http://www.give.or.at/gvwp/wp-content/uploads/GIVE_sexualerziehung_2015.pdf
16. *Sexualerziehung in den Schulen* [online]. 1994 [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: https://www.schularzt.at/fileadmin/user_upload/downloads/sexuerzi.pdf
17. SIKOROVÁ, Lucie. *Dětská sestra v primární a komunitní péči*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3592-4.
18. SIKOROVÁ, Lucie. *Potřeby dítěte v ošetrovatelském procesu*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3593-1.
19. *Standardy pro sexuální výchovu v Evropě*. Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, 2017. ISBN 978-80-905696-6-9.
20. *Štátny pedagogický ústav: Štátny vzdelávací program* [online]. 2019 [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: <https://www.statpedu.sk/sk/svp/statny-vzdelavaci-program/>
21. *Štátny vzdelávací program pre nižšie stredné vzdelávanie – 2. stupeň základnej školy* [online]. Štátny pedagogický ústav, 2015 [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: <https://www.statpedu.sk/sk/svp/inovovany-statny-vzdelavaci-program/inovovany-svp-2.stupen-zs/>
22. *Štátny vzdelávací program pre primárne vzdelávanie – 1. stupeň základnej školy* [online]. Štátny pedagogický ústav, 2015 [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: <https://www.statpedu.sk/sk/svp/inovovany-statny-vzdelavaci-program/inovovany-svp-1.stupen-zs/>
23. ŠULOVÁ, Lenka, Tomáš, FAIT, Petr, WEISS a kol. *Výchova k sexuální reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf, 2011. ISBN 978-80-7345-238-4.
24. *Velký lékařský slovník: Determinanty zdraví* [online]. [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: <http://lekarske.slovniky.cz/pojem/determinanty-zdravi>

25. *Volksschul-Lehrplan: Lehrplan der Volksschule* [online]. 2012 [cit. 2020-04-19].
Dostupné z: https://www.bmbwf.gv.at/Themen/schule/schulpraxis/lp/lp_vs.html
26. VRÁNOVÁ, Věra. *Výchova k reprodukčnímu zdraví*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2629-7.
27. WEISS, Petr a kol. *Sexuologie*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2492-8.

SEZNAM ZKRATEK

AIDS	Acquired Immune Deficiency Syndrome
BIFIE	Bundesinstitut für Bildungsforschung, Innovation & Entwicklung des österreichischen Schulwesens
BMUKK	Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur
ČR	Česká republika
DfE	Department for Education
HIV	Human Immunodeficiency Virus
LGBT	Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
RSE	Relationships and Sex Education
RVP	Rámcový vzdělávací program
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
ŠVP	Školní vzdělávací program
ŠVP	Štátny vzdelávací program
VMR	Výchova k manželstvu a rodičovstvu
WHO	World Health Organization
ZŠ	Základní škola

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 Systém kurikulárních dokumentů

Obrázek č. 2 Vzdelávacie oblasti a príslušné predmety pre ŠVP pre 1. stupeň základnej školy

Obrázek č. 3 Vzdelávacie oblasti a príslušné predmety ŠVP pre nižšie stredné vzdelávanie

Obrázek č. 4 Structure of the national curriculum

Obrázek č. 5 Statutory teaching of religious education and sex and relationship education

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Vanessa Slavíková
Katedra:	Katedra antropologie a zdravotní vědy
Vedoucí práce:	Mgr. Věra Vránová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Výchova k reprodukčnímu zdraví v ČR a zahraničí
Název v angličtině:	Education for reproductive health in the Czech Republic and in abroad
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce se zabývá tématem výchovy k reprodukčnímu zdraví v České republice a zahraničí. Vybranými zeměmi jsou Slovensko, Velká Británie a Rakousko. Hlavním cílem je analýza kurikulárních dokumentů ve vybraných zemích a integrace sexuální výchovy do těchto dokumentů. Dále také zjistit, v jakých předmětech se sexuální výchova vyučuje, od kolika let je pro žáky povinná a jaký je její obsah. Další částí práce je podat informace o sexuální výchově jako celku, jaký je její význam, zásady a modely a také si říct něco o její historii a postupném vývoji nejen v České republice, ale také v zahraničí a jakým způsobem se začlenila do povinných předmětů na školách. To vše je zpracováno v této přehledové studii.</p>
Klíčová slova:	Výchova k reprodukčnímu zdraví, sexuální výchova, sexualita, kurikulární dokumenty, Rámcový vzdělávací program, Slovensko, Velká Británie, Rakousko
Anotace v angličtině:	<p>The bachelor thesis is focused on the topic of education for reproductive health in the Czech Republic and abroad – Slovakia, Great Britain and Austria were chosen as foreign countries.</p> <p>The aim of bachelor thesis is to analyze and summarize curricular documents, especially the integration of sex education into these documents. After the analysis we want to find out how the sex education in individual countries is included in lessons, whether it is taught as a separate subject or divided into several subjects and if is the sex education compulsory for pupils.</p>

Klíčová slova v angličtině:	Reproductive health, Sexual education, Sexuality, Curricular documents, Framework Education Program, Slovakia, Great Britain, Austria
Přílohy vázané v práci:	–
Rozsah práce:	58 stran
Jazyk práce:	Český jazyk